REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT
unisVET
uvajanje novih izobraževalnih programov na področju storitev
Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

Saša Batistič
Tanja Batistič

RAZVOJ IN DELOVANJE GOSPODARSTVA 1

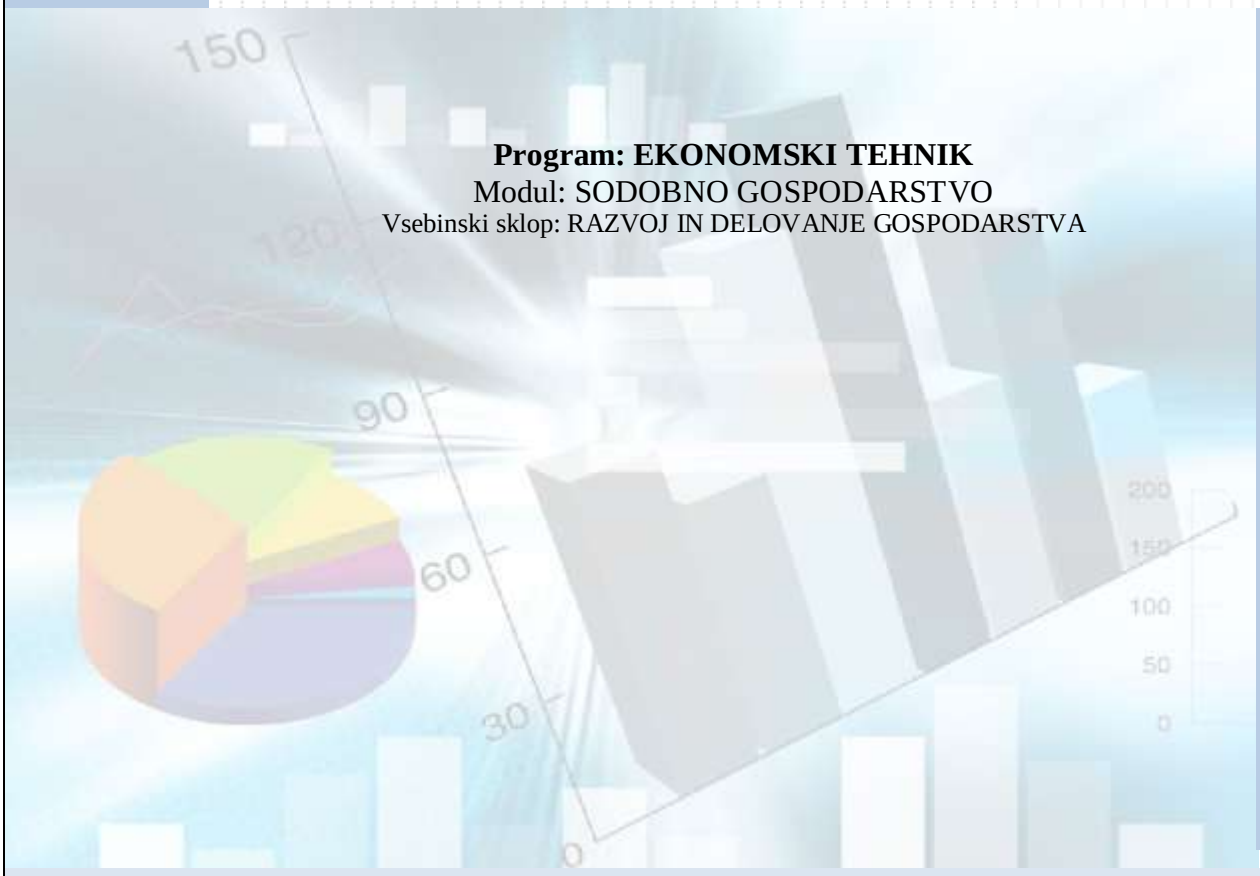

Program: EKONOMSKI TEHNIK
Modul: SODOBNO GOSPODARSTVO
Vsebinski sklop: RAZVOJ IN DELOVANJE GOSPODARSTVA

Ljubljana, marec 2010

Srednje strokovno izobraževanje

Program: **Ekonomski tehnik**
Modul: **Sodobno gospodarstvo**
Vsebinski sklop: **Razvoj in delovanje gospodarstva**

Naslov učnega gradiva
Razvoj in delovanje gospodarstva 1

Ključne besede: **ekonomski problem, premica cene, transformacijska krivulja, premoženje, stroški.**

Seznam kompetenc, ki jih zajema učno gradivo:
RDG1: **Racionalno ravnanje, skladno z zakonitostmi sodobnega tržnega gospodarstva.**
RDG2: **Primerjanje ekonomskih sistemov in utemeljitev vloge države v sodobnem gospodarstvu.**
RDG3: **Ravnanje skladno s trajnostnim razvojem in uspešno delovanje v mednarodnem okolju.**

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

338(075.3)(0.034.2)

BATISTIČ, Saša, 1981-
Razvoj in delovanje gospodarstva 1 [Elektronski vir] / Saša Batistič, Tanja Batistič. - El. knjiga. - Ljubljana : GZS, Center za poslovno usposabljanje, 2010. - (Srednje strokovno izobraževanje. Program Ekonomski tehnik. Modul Sodobno gospodarstvo. Vsebinski sklop Razvoj in delovanje gospodarstva)

Način dostopa (URL): http://www.unisvet.si/index/index/activityId/44. - Projekt UNISVET

ISBN 978-961-6413-35-0

1. Batistič, Tanja
251108352

Avtorji: **Saša Batistič, Tanja Batistič**
Oblikoval: **Saša Batistič**
Računalniški program: **Saša Batistič**
Recenzentka: **Janja Jerončič**
Lektorica: **Majda Arčon**

Založnik: **GZS Ljubljana, Center za poslovno usposabljanje**
Projekt unisVET
URL: http://www.unisvet.si/index/index/activityId/44
Kraj in datum: **Ljubljana, marec 2010**

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons:
Priznanje avtorstva – Nekomercialno - Deljenje pod enakimi pogoji.

Učno gradivo je nastalo v okviru projekta unisVET Uvajanje novih izobraževalnih programov v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju s področja storitev za obdobje 2008-2012, ki ga sofinancirata Evropska unija preko Evropskega socialnega sklada in Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007 – 2013, razvojne prioritete: Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja, prednostna usmeritev Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.

Vsebina gradiva v nobenem primeru ne odraža mnenja Evropske unije. Odgovornost za vsebino nosi avtor.

Kazalo

1 EKONOMSKI PROBLEM 1
1.1 POTREBE IN DOBRINE 1
1.2 RELATIVNA REDKOST DOBRIN 2
1.3 TRI TEMELJNA EKONOMSKA VPRAŠANJA 4
1.4 EKONOMSKI KROŽNI TOK 5
2 EKONOMSKI PROBLEM POSAMEZNIKA 8
2.1 KORISTNOST, MEJNA KORISTNOST 8
2.2 PREMICA CENE PREMICA ALTERNATIVNIH MOŽNOSTI POTROŠNJE 12
2.2.1 Oportunitetni strošek in lastnosti premice cene 13
2.2.2 Premica cene in točke 17
2.2.3 Premiki premice cene 18
3 EKONOMSKI PROBLEM DRUŽBE 25
3.1 TRANSFORMACIJSKA KRIVULJA, KRIVULJA ALTERNATIV MOŽNOSTI PROIZVODNJE 25
3.2 TRANSFORMACIJSKA KRIVULJA IN TOČKE 26
3.3 PREMIKI TRANSFORMACIJSKE KRIVULJE 27
3.4 PREMICA CENE IN TRANSFORMACIJSKA KRIVULJA 31
4 PROIZVODNJA 35
4.1 OPREDELITEV PROIZVODNJE IN PROIZVODNI DEJAVNIKI 35
4.2 STROŠKI 36
4.3 MERILA USPEŠNOSTI 40
4.4 OBRAT KAPITALA 41
4.5 AKUMULACIJA KAPITALA 43
4.6 OPTIMALNI OBSEG PROIZVODNJE IN PRIHRANKI OBSEGA 45
LITERATURA IN VIRI 48

Ob reševanju in prebiranju delovnega zvezka boste naleteli na sledeče ikone:

IKONE, VEZANE NA NALOGE

Ikona	Pomen
	Vaja, ki jo lahko rešiš in utrdiš svoje znanje.
	Posebej pomembna snov, ki si jo velja zapomniti in ti bo olajšala reševanje nalog.
	Medpredmetna povezava, naloga črpa snov tudi iz drugih predmetov.
	Težja naloga.
	Nalogo lahko rešiš tudi na računalniku z uporabo priloženega programa.
	Naloga se nadaljuje na naslednji strani.

IKONE, VEZANE NA UČNO SNOV

Ikona	Pomen
	Metka je zelo radovedna. Včasih ji znanje, ki se ga nauči, ni dovolj. Njeni komentarji podajajo poglobljen pogled na določeno tematiko.
	Profesor Albert rad praktično pokaže, kako se določeni tip naloge da rešiti. Prisluhnite mu, tako bo reševanje naslednjih vaj lažje.
	Sova Modrijan se rada poglablja v težke miselne orehe in se uči težje snovi. Za razumevanje le-te bo potrebno malo več časa.

Vsebinski sklop: Razvoj in delovanje gospodarstva

Vsebinski sklop je sestavni del modula 4 Sodobno gospodarstvo, ki se deli na štiri sklope:

- Razvoj in delovanje gospodarstva,
- Gospodarske dejavnosti,
- Temelji pravne kulture,
- Pravnoorganizacijski vidiki poslovanja.

Modul je del obveznih strokovnih modulov. Modul 4 se izvaja po vsebinskih sklopih v naslednjih letnikih (tabelo izpolnite s pomočjo profesorjev, ki vas učijo posamezne vsebinske sklope):

	1. letnik	2 . letnik	3. letnik	4. letnik
Razvoj in delovanje gospodarstva				
Gospodarske dejavnosti				
Temelji pravne kulture				
Pravnoorganizacijski vidiki poslovanja				

1 EKONOMSKI PROBLEM

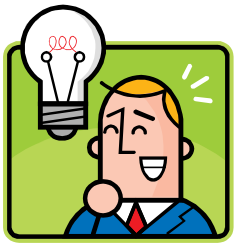

Spoznali boste naslednja poglavja:

- **Potrebe in dobrine**
- **Relativna redkost dobrin**
- **Tri temeljna ekonomska vprašanja**
- **Ekonomski krožni tok**

1.1 POTREBE IN DOBRINE

Ljudje delamo zato, da bi pridobili določena sredstva, s katerimi bi zadovoljili naše potrebe. **Potreba** je občutek pomanjkanja ali nezadovoljstva, ki sproži delovanje (to je željo) po določenem sredstvu, s katerim bomo to potrebo zadovoljili. **Dobrina** je vsako sredstvo, s katerim lahko zadovoljimo potrebo. Končni učinek gospodarjenja je zadovoljevanje človeških potreb. Ekonomske dobrine so relativno redke in so vse proizvedene dobrine. Primer: zvezek, avto, sendvič …

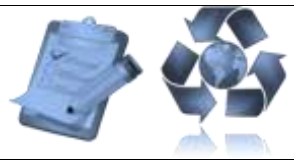

Vaja: Dopolnite besedilo o dobrinah in potrebah
Povezava z vsebinskim sklopom gospodarske dejavnosti.

Eksistenčne dobrine zadovoljijo _____ potrebe, luksuzne dobrine zadovoljijo _____ potrebe.
Sama delitev je precej subjektivne narave. Mnoge dobrine, ki so v nerazvitem svetu luksuzne dobrine, so v razvitem svetu nujne dobrine in zadovoljujejo primarne potrebe.

Po obliki ločimo dobrine na realne oz. materialne dobrine in na _____ dobrine.
Materialne dobrine so:_____,_____,_____.
Nematerialne dobrine so:_____,_____,_____.

Ker potrebe ljudje različno občutimo, so potrebe izrazito _____. Potrebo se zadovolji, vendar se čez čas zopet pojavi (potreba po hrani ...), zato so potrebe _____. Z razvojem se potrebe _____, večajo in so praktično _____.

Kljub subjektivnosti obstajajo različni načini, kako lahko dobrine kategoriziramo. Najbolj poznan način je glede na elastičnosti. Izrazimo jo s koeficientom elastičnosti, ki kaže odstotno spremembo ene spremenljivke zaradi odstotne spremembe druge spremenljivke. Dohodkovna elastičnost je tista, ki nam pove, v katero kategorijo spadajo posamezne dobrine (luksuzno, normalno, nevtralno, inferiorno).

Pojasnite, kako lahko različne kulture vplivajo na potrebe ljudi.
Povezava s sociologijo.

Vaja: Substituti in komplementarne dobrine

Dobrini v prvem stolpcu določite substitut in komplementarno dobrino, ter jo vpišite v polje.

Dobrina	Substitut	Komplementarne dobrina
Kruh		
Zvezek		
Avto		
Jopica		

Če dve dobrini zadovoljita isto potrebo, sta to _____.
Če ena ali druga dobrina zadovolji isto potrebo, je to _____.

1.2 RELATIVNA REDKOST DOBRIN

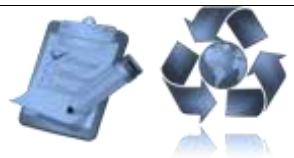

Vaja: Relativno redke dobrine
Povezava z vsebinskim sklopom gospodarske dejavnosti.

Določite, kakšno je razmerje med dobrino in potrebo, če je

prosta ali neekonomska dobrina:_____;
relativno redka ali ekonomska dobrina:_____ .

Relativno redka dobrina je tista, ki jo je manj kot je potreb po njej. Določite, kateri krog predstavlja dobrino in kateri potrebo. Dobili boste shemo o relativni redkosti dobrin.

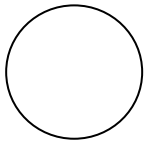

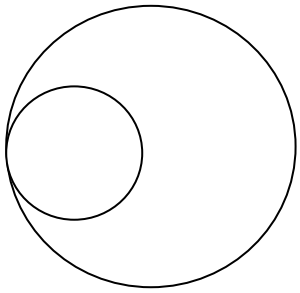

Redkost dobrin je v denarnih gospodarstvih izražena s **ceno**. Cena je določena na trgu. Odvisna je od obsega povpraševanja in obsega ponudbe. Z dobrinami je potrebno gospodariti. **Gospodarjenje** je zavestna človekova dejavnost, s katero človek razporeja dana omejena proizvodna sredstva za različne možne uporabe, da bo čim bolje lahko zadovoljil potrebe.

Posameznik ima omejena denarna sredstva. Zato mora z njimi gospodariti in jih razporejati tako, da čim bolj zadovolji svoje potrebe. Posameznik ne more nikoli do kraja zadovoljiti svojih potreb, saj so običajno neomejene.

Ekonomija je znanost, ki proučuje, kako posameznik in družba razdeljujejo omejene dobrine med alternativne oblike potrošnje.

Vaja: Košarica dobrin, varčevanje in izposojanje denarja

Janez ima na razpolago 2,00 EUR. Kako bo določil košarico dobrin, da bo čim bolj zadovoljil potrebe po malici v današnjem dnevu? V menzi imajo sendviče po 1,20 EUR, pice po 1,30 EUR, sok po 0,70 EUR, vodo po 0,50 EUR, bombone po 1,40 EUR. V tabeli so podane kombinacije Janezove odločitve. Izračunajte, koliko Janez privarčuje ali si izposodi pri posamezni kombinaciji.

kombinacija	sendvič	pica	sok	voda	bomboni	varčuje	izposodi
A	1		1				
B		1	1				
C	1		1		1		
D		1		1	1		

Vaja: Dobrine, proizvodi, blago

Poiščite ustrezne dvojice, da dobite opredelitve navedenih ekonomskih pojmov.

Zap. št.	1. del	par		Zap. št.	2. del
A	**Dobrina**			1	so proizvodi, ki so namenjeni prodaji, imajo uporabno in menjalno vrednost. So namenjeni trgu, neznanemu kupcu.
B	**Proizvod**			2	je sredstvo za zadovoljevanje potreb, ki ima uporabno vrednost.
C	**Blago**			3	je dobrina v uporabni obliki. Vanjo so vložili neko delo in določena sredstva. Je proizvedena dobrina.

Posameznik izbira tako, da določa, katere potrebe bo zadovoljil. Najprej mora zadovoljiti nujne – primarne potrebe, zato kupuje najprej eksistenčne dobrine. Sekundarne potrebe pa bo zadovoljil z luksuznimi dobrinami.

Pogled na to, da človek najprej zadovoljuje nižje, t.i. primarne potrebe in šele nato luksuzne dobrine, izhaja iz teorije o motiviranju psihologa Maslowova. Vse človeške potrebe je razdelil po ravneh in ustvaril piramido človeških potreb. Na dnu so osnovne, fiziološke potrebe (hrana, pijača ipd.), ki zagotovijo preživetje, na vrhu piramide pa potrebe po samouresničitvi, ki zadevajo človekovo osebno rast.

1.3 TRI TEMELJNA EKONOMSKA VPRAŠANJA

N**ačelo gospodarjenja** (mini-maxi načelo) lahko izrazimo na dva načina:

- z **danimi sredstvi** želimo doseči **maksimalni** učinek,
- **dani učinek** želimo doseči z **minimalni** sredstvi.

Ker se ekonomski problem družbe kaže v pomanjkanju proizvodnih dejavnikov in zato družba ne more proizvesti dovolj dobrin, vsako gospodarstvo odgovarja na tri temeljna ekonomska vprašanja:

KAJ IN KOLIKO?	Katere dobrine in koliko jih bodo proizvajali? Koliko hrane, obleke, zvezkov in drugih dobrin bodo proizvedli? Proizvodne dejavnike je potrebno usmerjati v različne dobrine. Smiselno je, da najprej zadovoljimo najnujnejše potrebe (primerne potrebe).
KAKO?	Kako bodo posamezne dobrine proizvedli? Katero tehnologijo bomo uporabili? Ali več strojev ali več človeškega dela? Razmislite malo o tehnologiji, ki se uporablja v avtomobilski industriji ali v trgovini.
ZA KOGA?	Koliko naj kdo dobi? Razmerja dobrin se določajo v razdelitvi, kjer se določi, koliko si lahko prisvojijo lastniki podjetij (dobiček) in delavci (plača, mezda). Dobrin je premalo za vse, zato se v fazi menjave na trgu s ceno določi, kdo bo dobrino lahko kupil.

Vsako gospodinjstvo določa košarico dobrin tako,

- da z danim dohodkom maksimalno zadovolji potrebe
- ali da dane dobrine kupi z minimalno porabo denarja.

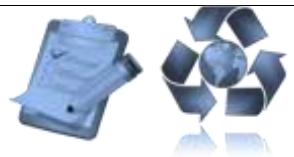

Vaja: Ekonomski problem
Povezava z vsebinskim sklopom gospodarske dejavnosti.

❶Pojasnite, v čem se kaže ekonomski problem vsake družbe.

❷Navedite ekonomska vprašanja, s katerimi se sreča vsaka družba, in jih opredelite.

Vprašanje	Opredelitev

❸Pojasnite, zakaj je avto kljub veliki proizvodnji relativno redka dobrina.

1.4 EKONOMSKI KROŽNI TOK

Vsi ekonomski osebki morajo ravnati racionalno. Ekonomski osebki se lahko pojavljajo v dveh vlogah, in sicer kot potrošniki in kot proizvajalci. Med ekonomskimi osebki potekajo različni tokovi.

Ekonomske osebke delimo v dve skupini:

- **podjetja**, katerih se odvija proizvodni proces;
- **gospodinjstva**, ki so potrošne celice, v katerih poteka proces zadovoljevanja potreb.

Obe skupini osebkov sta povezani preko številnih trgov, ki jih razdelimo v dve osnovni skupini:

- **Trg proizvodnih dejavnikov**, na katerem podjetja kupujejo proizvodne dejavnike, ki jih potrebujejo za proizvodnjo (delo, kapital in zemljo). Če predpostavljamo, da so lastniki vseh proizvodnih dejavnikov gospodinjstva (privatna lastnina), potem poteka realni, stvarni oz. materialni tok proizvodnih dejavnikov od gospodinjstev k podjetjem. Plačilo oz. denarni tok pa v obratni smeri, od podjetij h gospodinjstvom.
- **Trgu proizvodov**, kjer kot kupci nastopajo gospodinjstva, kot prodajalci pa podjetja. Realni, stvarni oz. materialni tok poteka od podjetij h gospodinjstvu. Denarni tok pa v obratni smeri.

Skiciraj ekonomski krožni tok po predlogi:

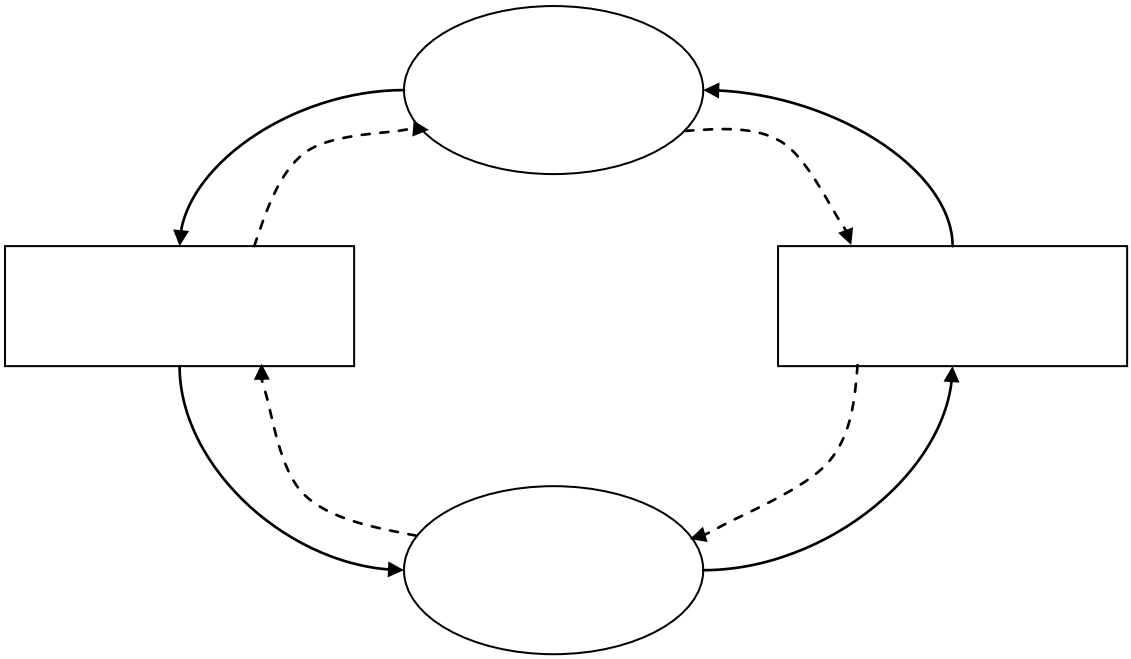

Legenda:

⬭	
▭	
———	
- - - - - - - -	

Vaja: Ekonomski krožni tok

❶Janez je pek v podjetju Kruh d.o.o. V mesecu novembru je za 176 ur dela prejel 642,30 EUR. Skicirajte ta del ekonomskega krožnega toka in vpišite številke za realni in denarni tok.

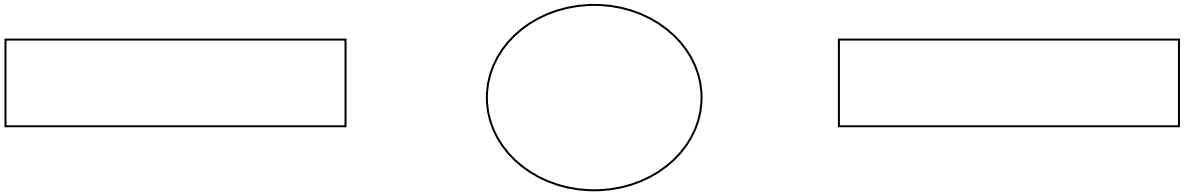

❷V podjetju Kruh d. o.o. je Janez v mesecu novembru kupil 20 kg kruha po 1,50 EUR za kg. Skicirajte ta del ekonomskega krožnega toka in vpišite številke za realni in denarni tok.

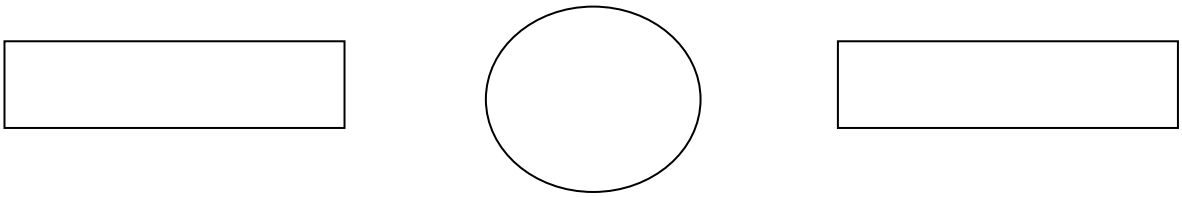

❸Janez je v tem mesecu kupil še druge dobrine, ki jih je potreboval in sicer v vrednosti 542,30 EUR. Skicirajte ta del ekonomskega krožnega toka in vpišite številke za realni in denarni tok.

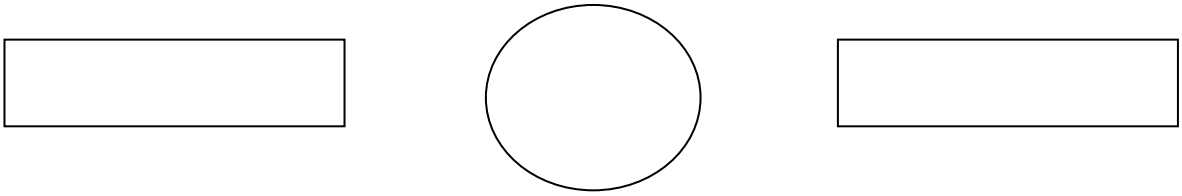

❹Janez je v mesecu novembru prihranil _____EUR. Ta privarčevani znesek je vezal na banki. Banka je denar posodila podjetju Kruh d.o.o..

Vaja: Obkrožite pravilni podčrtani odgovor

Banka je posodila *lasten / Janezov* denar.
Banka *je / ni* ekonomski osebek.
Banka *je samo / ni* **posrednik** med varčevalci in tistim, ki denar potrebujejo.
Janez *bo prejel / plačal* obresti za vezani znesek.
Podjetje Kruh *bo plačalo / dobilo* obresti.
Obresti, ki jih dobi Janez so *večje / manjše* kot jih plača podjetje Kruh d.o.o..
Ta razlika je *prihodek / strošek* banke.

V gospodarstvu nastopajo še finančne institucije, države in tujina.

- ***Finančne institucije*** *zbirajo prihranke, ki so vir za kredite in investiranje podjetij. Finančne institucije so posredniki med varčevalci in investitorji.*
- ***Država*** *je povezana s podjetji in gospodinjstvi. Podjetja in gospodinjstva plačujejo davke, ki jih država porabi za različna plačila podjetjem in gospodinjstvom. Proizvodno funkcijo država opravlja tudi v javnih podjetjih.*
- *Odprta manjša gospodarstva pa morajo del proizvodov, ki jih sama na proizvajajo, pridobiti v* ***tujini.***

2 EKONOMSKI PROBLEM POSAMEZNIKA

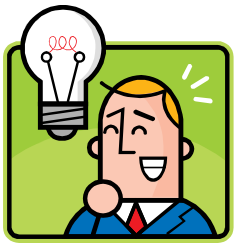

Spoznali boste naslednja poglavja:

- **Koristnost, mejna koristnost**
- **Premica cena oz. premica alternativnih možnosti potrošnje**

2.1 KORISTNOST, MEJNA KORISTNOST

Gospodinjstvo ima določen denarni znesek. Gospodinjstvo **ne more vplivati na ceno** dobrine, ker je le eno od mnogih kupcev. Kaj bo gospodinjstvo izbralo - **kakšne kombinacije dobrin** – nam skuša odgovoriti teorija mejne koristnosti.

Poraba posameznega proizvoda ali storitve nudi posamezniku določeno ugodje – zadovoljstvo, ki ga imenujemo **koristnost**. Koristnost dobrine je torej v tem, da zadovolji določeno potrebo. Problem koristnosti je v tem, da se je ne da meriti**, nima merske enote oz. merske lestvice**.

Koristnost dobrine je odvisna od:

- intenzivnosti potreb,
- porabljene količine dobrin.

Ločimo naslednje koristnosti:

- **celotna koristnost - TU (ang. *total utility*)** predstavlja celotno zadovoljstvo s porabo določene oziroma celotne količine dobrin;
- **mejna koristnost - MU (ang. *marginal utility*)** je sprememba oziroma prirastek celotne koristnosti zaradi porabe dodatne enote količine neke dobrine. Povedano drugače, kaže dodatno zadovoljstvo, do katerega pride potrošnik, ker potroši dodatno enoto dobrine pri nespremenjeni potrošnji drugih dobrin. Mejna koristnost z vsako dodatno enoto dobrine pada. Zato lahko govorimo o padajočem načelu mejne koristnosti.

$$MU_n = TU_n - TU_{n-1}$$

Potrošnik doseže ravnotežje, ko zadnja naložena denarna enota v nakup katerekoli dobrine prinese enako mejno koristnost.

Optimalna košarica nakupa: $\frac{MU_A}{P_A} = \frac{MU_B}{P_B}$

Bistvo zakona padajoče mejne koristnosti je v tem, da je potrošnik oz. kupec pripravljen kupiti in plačati sorazmerno visoko ceno za prvo enoto dobrine, saj mu prinaša največjo mejno koristnost. Nadaljnje enote dobrine, ko se intenzivnost potreb zmanjša (ko poteši začetne nujne potrebe) mu prinašajo manjšo mejno koristnost, zato je zanje pripravljen plačati manj.

Vaja: Koristnost (1)

Tine Lakotnik je lačen, zato je piškote. Koliko koristnosti mu prinese posamezen piškot, je določeno v spodnji tabeli.

Število piškotov	0	1	2	3	4	5	6	7
TU	0	7	13	18	22	25	27	28
MU								

❶Napišite splošno enačbo mejne koristnosti za *n* porabljen piškot.

❷Kako bi se glasila enačba za mejno koristnost za drugi porabljen piškot?

❸Kako bi se glasila enačba za celotno koristnost za drugi porabljen piškot, če bi upoštevali samo mejne koristnosti?

❹Iz napisanih enačb izračunajte tudi vrednosti za mejne in celotno koristnost.

❺Izračunajte mejne koristnosti posameznega porabljenega piškota in jih vpišite v tabelo.

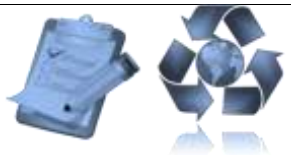

Vaja: Koristnost (2)
Povezava z matematiko.

Janez je zelo žejen, zato pije sok. Koliko koristnosti mu prinese posamezen kozarec soka, je določeno v spodnji tabeli.

Število kozarcev soka	0	1	2	3	4	5	6
TU	0	8	14	18	20	20	19
MU							

❶Izračunajte mejno koristnost in napišite ustrezne formule za povezavo med TU in MU.

❷Dopolnite besedilo ali obkrožite pravilni podčrtani odgovor.

Mejna koristnost s povečevanjem števila popitih kozarcev soka v zgornjem primeru *narašča / pada*.
MU vedno *pada / narašča*.
Celotna koristnost s povečevanjem števila popitih kozarcev soka v zgornjem primeru *narašča / pada /narašča in kasneje pada*.
MU tretjega piškota je _____.
MU drugega piškota je *večja /manjša* od tretjega.

❸Skicirajte graf za celotno koristnost in mejno koristnost.

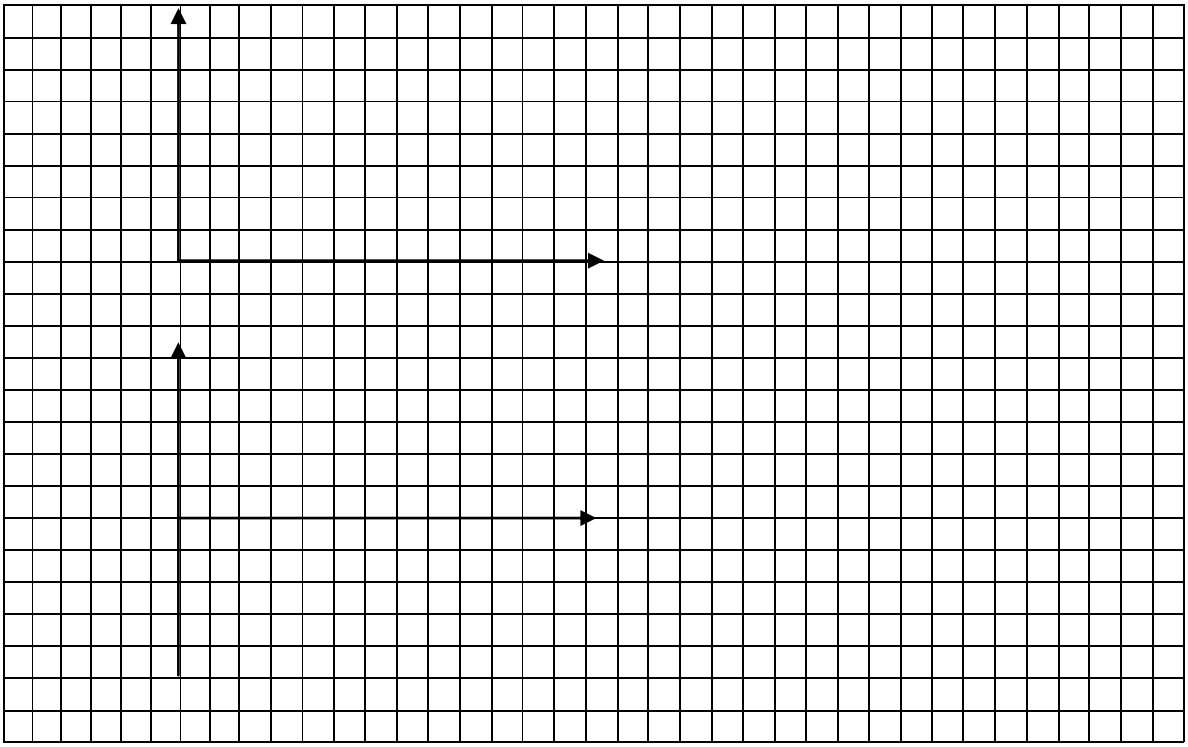

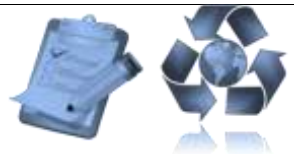

Vaja: Optimalna košarica nakupa
Povezava z matematiko – reševanje enačbe.

❶Janez kupuje dve vrsti dobrin, sladoled po 1,20 EUR in revijo Joker po 5,80 EUR. Nakup zadnje kepice sladoleda mu je prinesel mejno koristnost 2. Zaradi nakupa zadnje revije Joker se je celotna koristnost nakupa povečala iz 40 na 48. Ugotovite, ali je Janez v ravnotežju.

❷Ugotovite, kako bi moral Janez spremeniti nakup sladoleda ob vseh ostalih nespremenjenih pogojih, da bi dosegel optimalno košarico nakupa.

❸Obkrožite pravilni podčrtani odgovor.

Janez *poveča / zmanjša* nakup sladoleda, s tem se mejna koristnost sladoleda *poveča / zmanjša*.

Vaja: Zakon padajoče mejne koristnosti

Poiščite ustrezne dvojice

Zap. št.	1. del	par		Zap.št.	2. del
A	Zakon padajoče mejne koristnosti			1	je skupno zadovoljstvo ali koristnost vseh dobrin.
B	Dobrina			2	da z zmanjšanjem intenzivnosti potrebe in večanjem porabljene količine dobrine mejna koristnost pada.
C	Proizvod			3	pomeni prirast koristnosti, ki nam jo daje vsaka dodatna enota dobrine.
Č	Celotna koristnost			4	je vsako sredstvo, ki je sposobno zadovoljiti kakšno potrebo.
D	Mejna koristnost			5	je proizvod, namenjen trgu, neznanemu kupcu.
E	Blago			6	ali dopolnilne dobrine so dobrine, ki jih za zadovoljitev potrebujemo več hkrati.
F	Komplementarne dobrine			7	so nadomestljive dobrine, kar pomeni, da z različnimi dobrinami lahko zadovoljimo isto potrebo.
G	Substitutne dobrine			8	je proizvedena dobrina, predelana v takšno obliko, v kakršni jo uporabljamo.

Ekonomska znanost predpostavlja, da se ljudje obnašajo racionalno. To pomeni, da se želje ljudi redko spreminjajo in so stabilne. Vendar novejša dognanja temu nasprotujejo in trdijo, da se ljudje ne obnašajo vedno racionalno in sprejemajo tudi neracionalne odločitve.

2.2 PREMICA CENE ALI PREMICA ALTERNATIVNIH MOŽNOSTI POTROŠNJE

Ekonomski problem oz. relativno redkost dobrin lahko rešujemo:

- z vidika posameznika – statično,
- z vidika družbe – dinamično, v daljšem časovnem obdobju. Družba bo s proizvodnjo skušala premagovati relativno redkost dobrin.

Gospodinjstva in posamezniki imajo v določenem trenutku omejen denarni dohodek, s katerim lahko kupujejo dobrine. Cene dobrin ne morejo spreminjati, saj so le eden od mnogih kupcev.

Pri odločanju o nakupih blaga se srečujejo:

1. s **subjektivnimi omejitvami** (to je struktura potreb posameznika – katere možnosti bo posameznik izbral)
2. z **objektivnimi omejitvami**, ki nam povedo, kaj in koliko lahko kupi, to so
   - denarni dohodek
   - tržne cene dobrin.

Naštete omejitve ne povedo, kako se odločimo oz. kako rešujemo **ekonomski problem posameznika**.
1. Če bi upoštevali samo **cene**, bi kupovali le poceni dobrine.
2. Dobrine kupujemo zaradi **koristnost**i. Kupec razmišlja o **cenah in koristnosti** in tehta njihovo **razmerje**.

Primer: Babica je dala vnuku Mihcu 3,00 EUR žepnine. Mihec ima rad sladoled in torte. Sladoled stane 0,60 EUR, torta pa 0,75 EUR. Kako se bo Mihec odločil?

Mihec izbira samo med dvema dobrinama. Problem lahko ponazorimo na dva načina:

- z lestvico mogočih nakupov,
- s premico alternativnih možnosti potrošnje.

1. **Lestvica mogočih nakupov**

V lestvico napišite vse možne alternative, če Mihec porabi vso žepnino.

Kombinacija	A	B	C	D	E	F
Sladoled						
Tortice						

2. **Premica alternativnih možnosti potrošnje.**

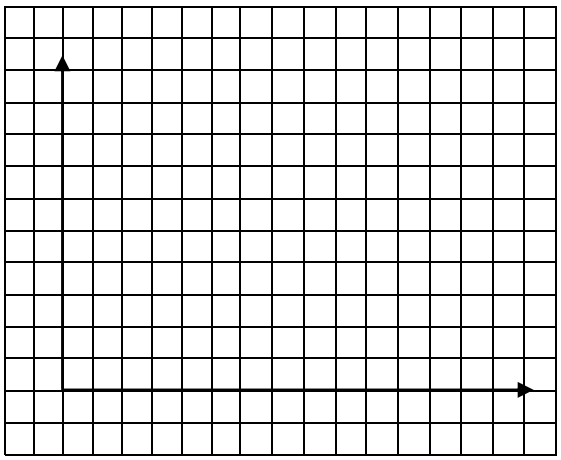

Pri risanju grafa lahko narišemo skrajni točki in jih povežemo s črto.

Izračun maksimalnega števila tortic:

Izračun maksimalnega števila sladoleda:

Dopolnite besedilo: Premica alternativnih možnosti potrošnje - _____nam pove največje možne nakupe količine dveh dobrin, ki jih potrošnik lahko kupi, če potroši ves dohodek.

Katero kombinacijo bo Mihec izbral, je odvisno od njegovih potreb oz. preferenc.

2.2.1 Oportunitetni strošek in lastnosti premice cene

Zaradi relativne redkosti dobrin lahko potrošnik poveča nakup ene dobrine samo ob zmanjšanju oz. žrtvovanju nakupa druge dobrine.

Za dodatno količino sladoleda žrtvuje tortico. To žrtvovano količino tortice imenujemo **alternativni strošek ali oportunitetni strošek.**

Za dodatno količino tortice žrtvuje sladoled. To žrtvovano količino sladoleda imenujemo **alternativni strošek ali oportunitetni strošek**.

Izračun alternativnih stroškov:

Alt. strošek dobrine $A = \frac{P_a}{P_b}$ Alt. strošek dobrine $B = \frac{P_b}{P_a}$

Za dodatno količino ene dobrine moramo žrtvovati vedno enako količino druge dobrine. **Alternativni stroški so konstantni**, zato je grafično to premica.

Nujnost izbire ob relativni redkosti dobrin pomeni stroške oz. žrtve, ki jih merimo z alternativnimi oz. oportunitetnimi stroški.

Vsebinske lastnosti premice cene sta:

- je **padajoča**, ker gre za problem redkosti in nujnosti izbire (alternativne stroške). Če povečamo nakup ene dobrine moramo zmanjšati nakup druge dobrine.
- je **premica**, ker je žrtvovana količina druge dobrine oz. alternativni strošek dodatnih enot dobrine vedno enak – konstanten

Položaj premice alternativnih možnosti potrošnje določata višina potrošnikovega dohodka in višina cen obeh dobrin. Če se spremeni ena od teh spremenljivk, premica spremeni svojo lego. Tako se ob spremembi potrošnikovega dohodka (potrošnik dobi več dohodka) premica premakne navzven. Naklonski kot premice je enak absolutni vrednosti razmerja med cenama obeh vrst blaga.

Vaja: Risanje premice cene

Špela dobi 2,40 žepnine. Kupuje jogurt po ceni 0,40 EUR in sok po 0,60 EUR. Določite lestvico mogočih nakupov in narišite premico cene.

Lestvica mogočih nakupov

Kombinacije	A	B	C	D	E	F	G
Količina soka							
Količina jogurta							

Vaja: Premica cene
Povezava z matematiko.

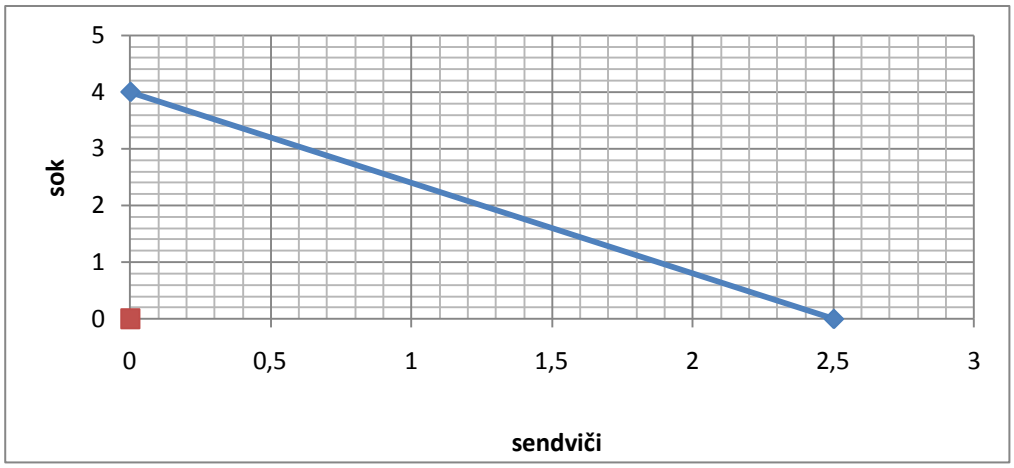

Dopolnite besedilo z upoštevanjem podatkov iz zgornjega grafa premice cene.

Bine kupuje dve vrsti dobrin _____ in _____. Z žepnino je kupil _____ enot soka in _____ enot sendvičev. Če ima Bine tedenske žepnine 20,00 EUR, je cena soka _____ EUR in cena sendviča _____ EUR.

Alternativni strošek soka je _____.
Alternativni strošek sendviča je _____.

Vaja: Premica cene

❶Opredelite premico cene.

❷Opišite omejitve posameznika pri nakupih.

❸Proučite problematiko izbire posameznika, ki razpolaga s 400,00 EUR dohodka in kupuje dobrino A po ceni 80,00 EUR in dobrino B po ceni 160,00 EUR. V tabelo vpišite podatke in vrišite v diagram ustrezno premico cene (na abscisi je dobrina A).

Kombinacije	A	B	C	D	E	F
Količina A	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**	**0**
Količina B						

❹Izračunajte alternativne stroške dobrine A in dobrine B.

❺Opišite lastnosti premice cene.

2.2.2 Premica cene in točke

MOŽNE IZBIRE POSAMEZNIKA
Povezava z matematiko.

Primer: Imamo 20,00 EUR žepnine in kupujemo dobrino A po 2,00 EUR ter dobrino B po 5,00 EUR.

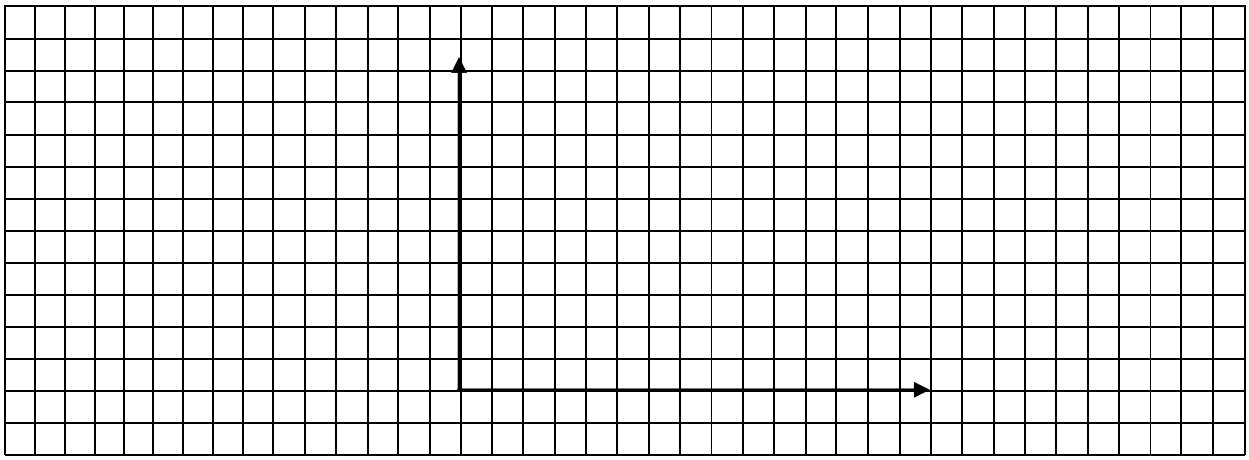

Točke **na** premici kažejo **največje možne nakupe obeh dobrin**. Premiki iz točke v drugo točko na premici pomeni **spremenjeno izbiro potrošnika**.

Z danimi omejitvami se lahko odločamo v trikotniku_____.

- **Če označimo točko K(2,2)**

Izračun:

Točka **pod** premico pomeni, da del dohodka **varčujemo**.

- **Če označimo točko P(7,4)**

Izračun:

Točka **nad oz. desno** od premice pomeni, da izbira ni mogoča, če ne spremenimo omejitve, recimo, da si denar **izposodimo**.

Vaja: Premica cene in točke

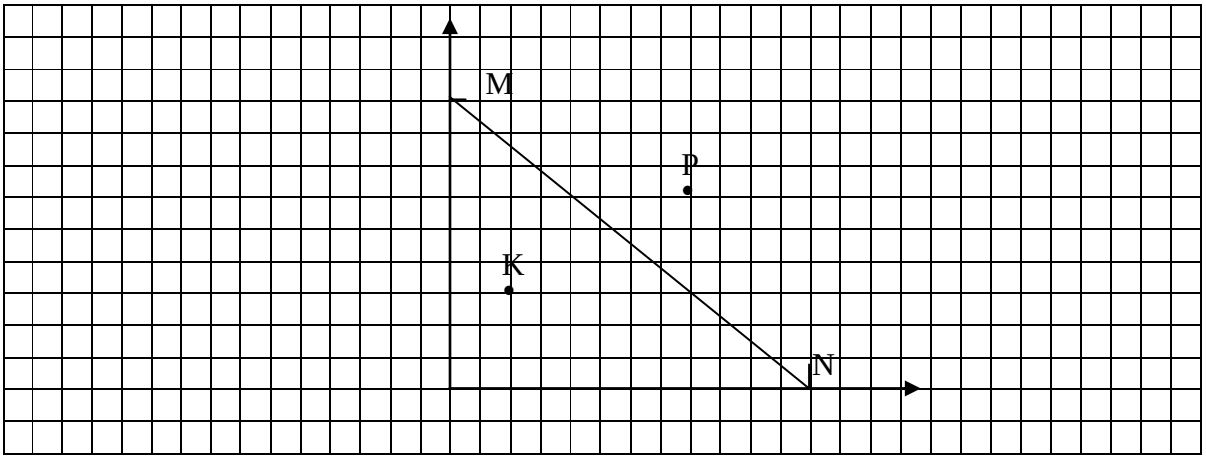

❶Zakaj si potrošnik X ne more izbrati točke P? Kaj pomeni točka K? Ali lahko potrošnik, ki je v danem trenutku v točki K, izboljša svoje zadovoljstvo?

❷Opišite, kaj pomeni točka na premici, pod premico in nad premico.

Točka	Opis
Na premici	
Pod premico	
Nad premico	

2.2.3 Premiki premice cene

S pomočjo računalniškega programa preverite rešitve premikov premice cene zaradi spremembe objektivnih omejitev.

Omejitve pri premici cene so dani denarni dohodek in cene dobrin. Do premika premice cene pride, če se spremenijo omejitve.

Potrošnik ima 800,00 EUR dohodka in kupuje dve dobrini, dobrino A po ceni 20,00 EUR in dobrino B po ceni 40,00 EUR.

Dopolnite besedilo.

Če potrošnik ne kupi dobrine A, lahko kupi _____ enot dobrine A.
Če potrošnik ne kupi dobrine B, lahko kupi _____ enot dobrine B.

Po podatkih narišite izhodiščno premico cene v spodnja grafa.

1. **Sprememba dohodka**

DOH ↑ = 1000,00 EUR

Dobrina A	Dobrina B
0	
	0

DOH ↓ = 750,00 EUR

Dobrina A	Dobrina B
0	
	0

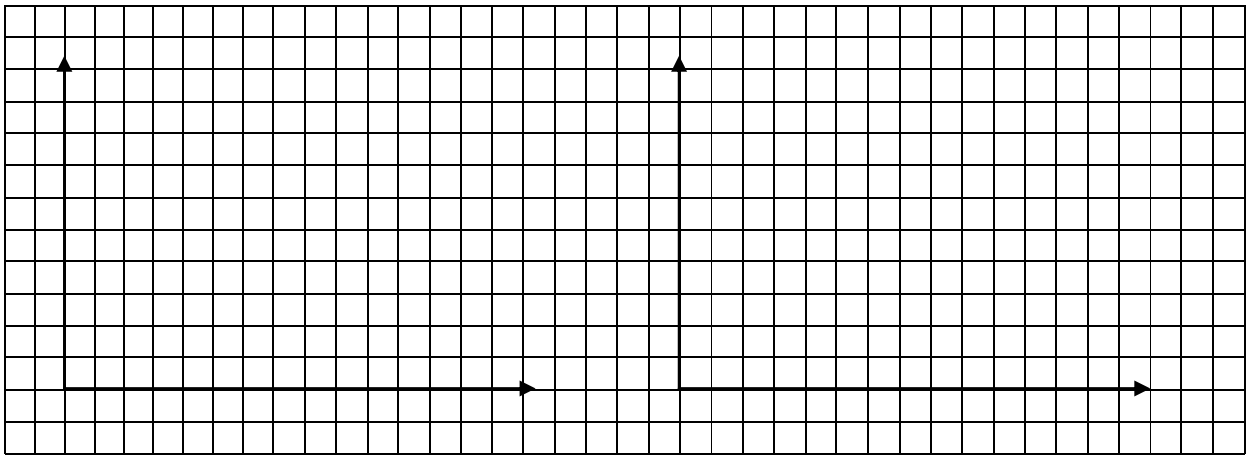

Dopolnite naslednje besedilo ali obkrožite pravilni podčrtani odgovor:

Premica cene se zaradi povečanega dohodka premakne _____ navzven. Potrošnik lahko kupi *več / manj* dobrine A in dobrine B. Kupna moč se je potrošniku *povečala / zmanjšala*, ker se je dohodek _____.

Premica cene se zaradi zmanjšanega dohodka premakne _____ navzven. Potrošnik lahko kupi *več / manj* dobrine A in dobrine B. Kupna moč se je potrošniku *povečala / zmanjšala*, ker se je dohodek _____.

2. **Sprememba cen dobrin** – obstaja več možnosti, saj se lahko spremeni cena ene ali druge dobrine ali obeh istočasno. Spremembe vedno rišite na izhodiščne podatke.

A. Sprememba cene dobrine A

$P_A \uparrow$ = 25,00 EUR

Dobrina A	Dobrina B
0	
	0

$P_A \downarrow$ = 18,00 EUR

Dobrina A	Dobrina B
0	
	0

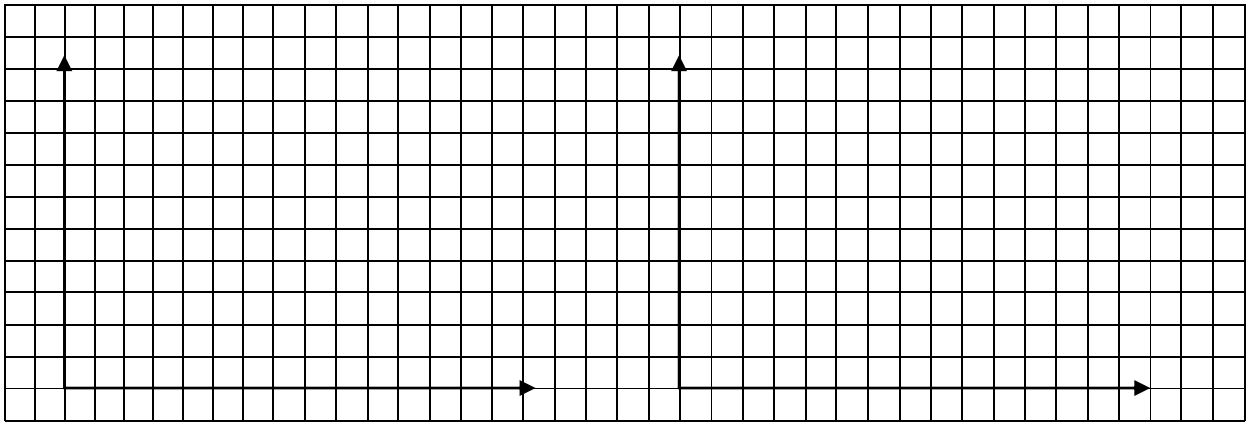

Dopolnite naslednje besedilo ali obkrožite pravilni podčrtani odgovor:

Premica cene se zaradi povečanja cene dobrine A premakne _____ (napiši smer). Ker se je cena dobrine a povečala, se kupna moč potrošnika poveča/ zmanjša in lahko kupi _____ dobrine A.

Premica cene se zaradi zmanjšanja cene dobrine A premakne _____ (napiši smer). Ker se je cena dobrine a povečala, se kupna moč potrošnika poveča/ zmanjša in lahko kupi _____ dobrine B.

B. Sprememba cene dobrine B

$P_B \uparrow$ = 42,00 EUR

Dobrina A	Dobrina B
0	
	0

$P_B \downarrow$ = 35,00 EUR

Dobrina A	Dobrina B
0	
	0

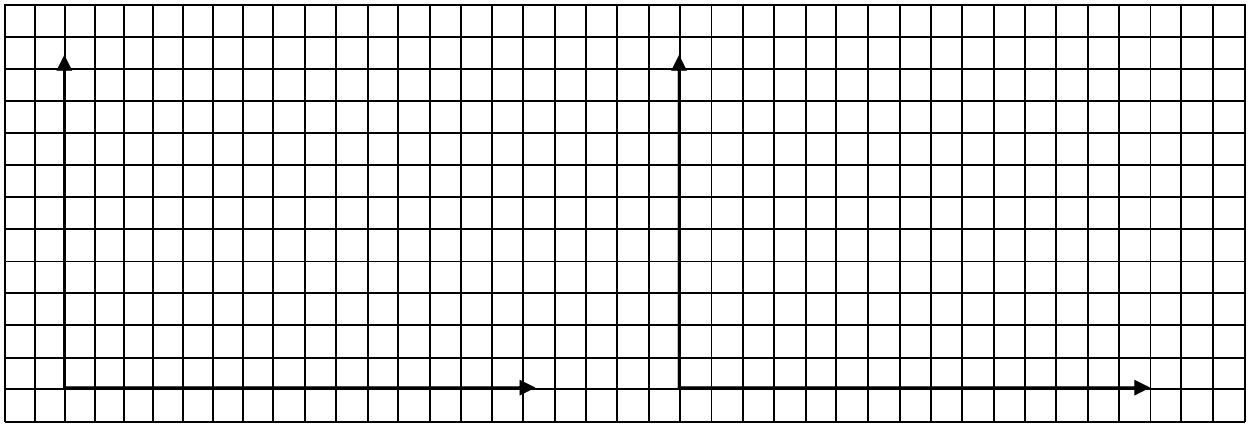

Dopolnite naslednje besedilo ali obkrožite pravilni podčrtani odgovor:

Premica cene se zaradi povečanje cene dobrine A premakne _____ (napiši smer). Ker se je cena dobrine B povečala, se kupna moč potrošnika poveča/ zmanjša in lahko kupi _____ dobrine B.

Premica cene se zaradi zmanjšanja cene dobrine A premakne _____ (napiši smer). Ker se je cena dobrine B povečala, se kupna moč potrošnika poveča/ zmanjša in lahko kupi _____ dobrine B.

C. Spremembe obeh cen

Ceni obeh dobrin se zmanjšata za 10 %.

Dobrina A	Dobrina B
P =	P =
0	
	0

Ceni obeh dobrin se zvišata za 10 %.

Dobrina A	Dobrina B
P =	P =
0	
	0

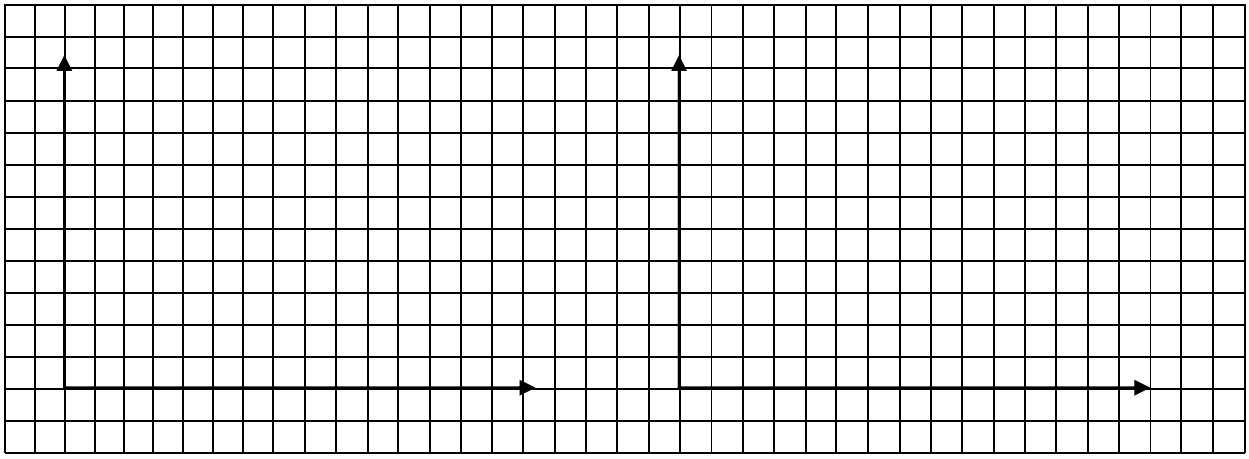

Zniža se cena dobrine B in zviša se cena dobrine A.

Dobrina A	Dobrina B
P = 25,00	P = 35,00
0	
	0

Zviša se cena dobrine B in zniža se cena dobrine A.

Dobrina A	Dobrina B
P = 15,00	P = 43,00
0	
	0

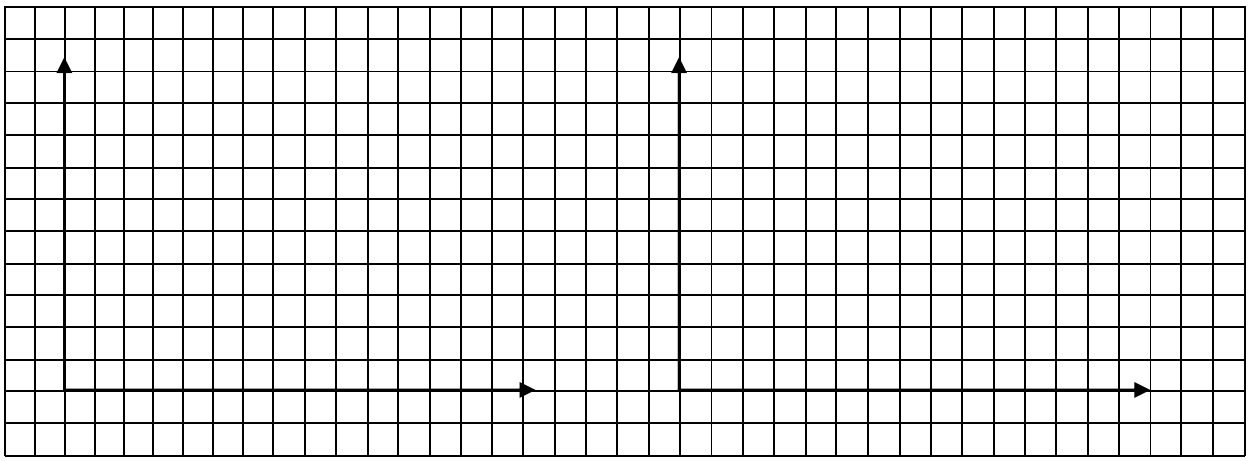

Dopolnite.

Z višjimi cenami se kupna moč_____.
Z nižjimi cenami se kupna moč _____.

Vaja: Sprememba cen in dohodka

❶Proučite problematiko izbire posameznika, ki razpolaga z 200,00 EUR dohodka in kupuje dobrino A po ceni 40,00 EUR in dobrino B po ceni 80,00 EUR. V tabelo vpišite podatke in vrišite v diagram ustrezno premico cene (na abscisi je dobrina A).

Kombinacije	A	B	C	D	E	F
Količina A	**5**	**4**	**3**	**2**	**1**	**0**
Količina B						

❷Pojasnite, zakaj ste v diagramu dobili obliko padajoče premice.

❸Vrišite v diagram začetno premico cene in novo premico cene pri naslednjih spremembah.

Cena dobrine B se zviša **za** 20.00 EUR.

Dohodek potrošnika se zviša **na** 240,00 EUR.

Vaja: Lestvica mogočih nakupov

❶Potrošnik ima 100.00 EUR dohodka. Kupuje dobrino A po ceni 10,00 EUR in dobrino B po ceni 20,00 EUR. Dobrina A se podraži in sedaj stane 20,00 EUR.

Dopolnite lestvico možnih nakupov pred in po podražitvi.

Pred podražitvijo	
Dobrina A	Dobrina B
10	
8	
6	
4	
2	
0	

Po podražitvi	
Dobrina A	Dobrina B
	0
	1
	2
	3
	4
	5

Dopolnite lestvico možnih nakupov pred in po podražitvi.

Pred podražitvijo	
Dobrina A	Dobrina B
10	
8	
6	
4	
2	
0	

Po podražitvi	
Dobrina A	Dobrina B
	0
	1
	2
	3
	4
	5

❷Potrošnik ima 100,00 EUR dohodka. Kupuje dobrino A po ceni 10,00 EUR in dobrino B po ceni 20,00 EUR. Dohodek se mu poveča za 20 %.

Dopolnite lestvico možnih nakupov pred in po povečanju dohodka.

Pred povečanjem dohodka	
Dobrina A	Dobrina B
10	
8	
6	
4	
2	
0	

Po povečanju dohodka	
Dobrina A	Dobrina B
	0
	1
	2
	3
	4
	5

Vaja: Premica cene

Dopolnite besedilo.

Možne izbire pri nakupu dveh dobrin za neko gospodinjstvo nam pokaže _____ _____potrošnje ali _____. Ta premica cene ima obliko premice, ker s svojimi nakupi gospodinjstvo ne vpliva na _____ dobrin. Premica cene pada od leve k desni, ker moramo za dodatno enoto ene dobrine _____ določeno količino druge dobrine. Žrtvovano količino druge dobrine imenujemo _____ nakupa enote prve dobrine. Če se potrošnikov denarni dohodek _____ se premica cene premakne vzporedno v desno navzgor. V primeru 20 % inflacije se premica cene vzporedno premakne v _____.

Vaja: Premica cene

Jakec ima 30,00 EUR dohodka. Kosilo stane 5,00 EUR, sadni sok pa 1,00 EUR.

Izračunajte oportunitetni strošek kosila.
Izračunajte oportunitetni strošek soka.

Narišite izhodiščno premico cene (s kosili na abscisi) in naslednje spremembe:

- zvišanje razpoložljivega dohodka na 35,00 EUR,
- zvišanje cene sadnega soka na 1,50 EUR.

3 EKONOMSKI PROBLEM DRUŽBE

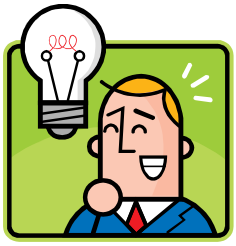

Spoznali boste naslednja poglavja:

- **Transformacijska krivulja, krivulja alternativ možnosti proizvodnje**
- **Transformacijska krivulja in točke**
- **Premiki transformacijske krivulje**
- **Premica cene in transformacijska krivulja**

3.1 TRANSFORMACIJSKA KRIVULJA, KRIVULJA ALTERNATIV MOŽNOSTI PROIZVODNJE

Temeljno ekonomsko dejstvo, s katerim se sreča vsaka proizvodnja, je omejenost vseh sredstev (faktorjev), uporabnih za proizvodnjo različnih dobrin, zato mora družba izbirati. Družba se sreča s problemom proizvodne izbire zaradi omejenih proizvodnih virov. Družba se srečuje s:

- **subjektivnimi omejitvami** – struktura potreb,
- **objektivnimi omejitvami** – količina in učinkovitost proizvodnih dejavnikov.

Največja možna količina dobrin je v vsaki družbi odvisna od:

- količine razpoložljivih dejavnikov,
- učinkovitosti proizvodnih dejavnikov ali proizvodnih metod ali tehnologije in organizacije.

Zaradi omejenih proizvodnih dejavnikov (relativne redkosti) se srečujemo s **problemom proizvodne izbire**.

Gospodarstvo si mora odgovoriti na vprašanji:
a) Kaj in koliko proizvajati?
b) Kako proizvajati?

Pri analizi uporabimo naslednje predpostavke:

1. vse kar proizvedemo tudi prodamo;
2. proizvajamo le dve dobrini;
3. proizvodni dejavniki se vsaj v določeni meri uporabljajo v proizvodnji obeh dobrin.

Problem proizvodne izbire je v učbenikih prikazana s primerom **maslo – topovi.** Družba se lahko odloča med dvema ekstremoma, proizvodnjo hrane ali proizvodnjo vojaških dobrin. To dilemo lahko prikažemo z:

1. **lestvico alternativnih možnosti proizvodnje**

Alternative	A	B	C	D	E	F
Topovi (v 000)	15	14	12	9	5	0
Maslo (v 000 t)	0	1	2	3	4	5

2. **krivuljo alternativnih možnosti proizvodnje**

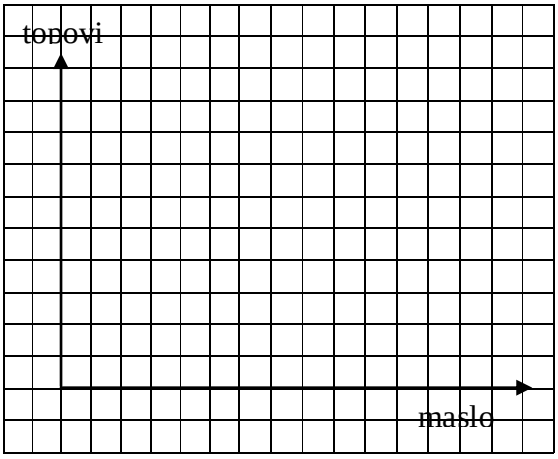

Transformacijska krivulja nam pokaže <u>največje možne količine proizvodnje dveh dobrin</u> v gospodarstvu, če popolnoma izkoristimo vse razpoložljive proizvodne dejavnike na najboljši možni način.

3.2 TRANSFORMACIJSKA KRIVULJA IN TOČKE

V državi proizvajajo dobrino A in dobrino B. Izračunajte alternativni strošek dobrine a in ga vpišite v tabelo in narišite transformacijsko krivuljo.

Alternative	A	B	C	D	E
Količina A	0	1	2	3	4
Količina B	20	18	14	8	0
Alternativni stroški A					

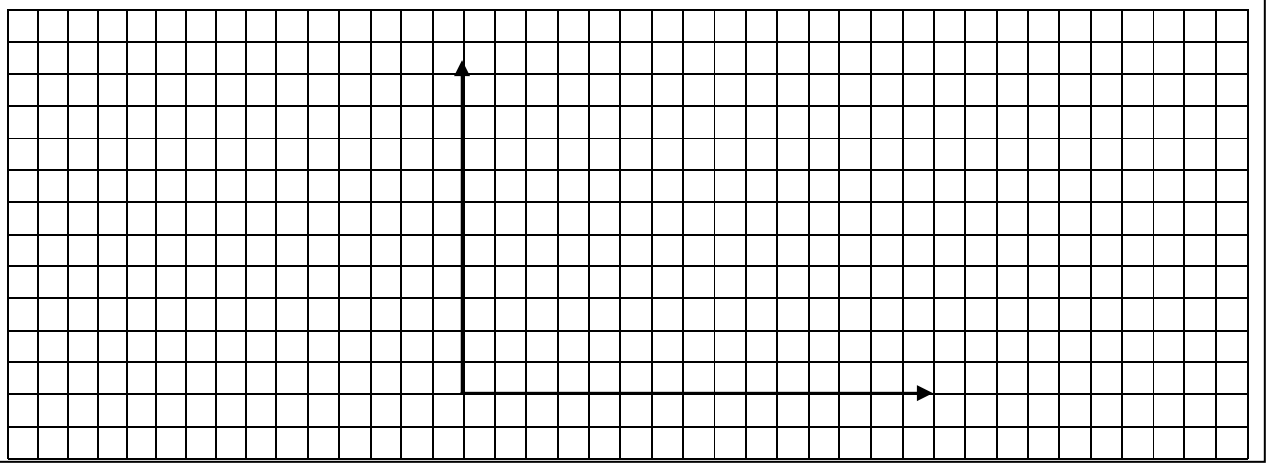

Sprememba izbire proizvodnje dobrin zahteva transformacijo produkcijskih dejavnikov iz ene proizvodnje v drugo, s tem transformacijo ene dobrine v drugo, zato govorimo o transformacijski krivulji. Pri tem pa se srečamo z dejstvom, da so produkcijski dejavniki do neke mere specializirani za proizvodnjo.

Točke **na krivulji** nam pokažejo mogočo izbiro kombinacije proizvodnje obeh dobrin, pri čemer družba kar najbolje izkoristi proizvodne dejavnike.

Krivulja loči v prostoru dve področji:

- **področje desno nad krivuljo** je področje proizvodne izbire, ki nam ob dani količini in učinkovitosti proizvodnih dejavnikih in proizvodnih metodah ni dosegljivo (ni pa rečeno, da ne bo dosegljivo v prihodnje). Točke (izbire) na krivulji so največ, kar lahko gospodarstvo doseže.

- **področje pod krivuljo** nam pove, da družba ni popolnoma izkoristila razpoložljivih proizvodnih dejavnikov, zato izgublja del potencialnega proizvoda, kar je neracionalno.

Alternativni stroški dodatne enote naraščajo, kar pomeni, da se moramo odpovedati čedalje večjemu številu enot druge dobrine.

Značilnosti transformacijske krivulje sta, da je padajoča in konkavna.

- **Krivulja je padajoča,** ker gre za problem relativne redkosti in nujnosti izbire. Družba je svobodna, ko izbira kombinacijo proizvodnje dveh dobrin, toda če želi povečati proizvodnjo ene dobrine, mora nujno žrtvovati neko količino druge dobrine. Žrtvovana količina dobrine je alternativni (oportunitetni) strošek dodatne količine dobrine.
- **Krivulja je konkavna**, ker alternativni stroški dodatnih enot ene dobrine naraščajo. Ker so vsi proizvodni dejavniki do neke mere specializirani za proizvodnjo nekaterih dobrin, se moramo za proizvodnjo dodatne enote ene dobrine odpovedati čedalje večjemu številu druge dobrine.

3.3 PREMIKI TRANSFORMACIJSKE KRIVULJE

Dokler govorimo o dani količini proizvodnih dejavnikov, gre za statično obravnavo. Sčasoma se v gospodarstvu te količine povečujejo; s tem se transformacijska krivulja dinamično premika v nove položaje, ti pa omogočajo nove izbire.

Mogoče so spremembe:
1) povečana količina proizvodnih dejavnikov,
2) povečanje produktivnosti in učinkovitosti proizvodnih dejavnikov,
3) izguba proizvodnih dejavnikov (naravne katastrofe in vojne).

V spodnjih grafih najprej narišite transformacijsko krivuljo. Nato označite premik transformacijske krivulje, ki ga povzročijo opisane spremembe.

Sprememba 1: Enakomerno povečanje razpoložljive količine dejavnikov oziroma njihove produktivnosti.

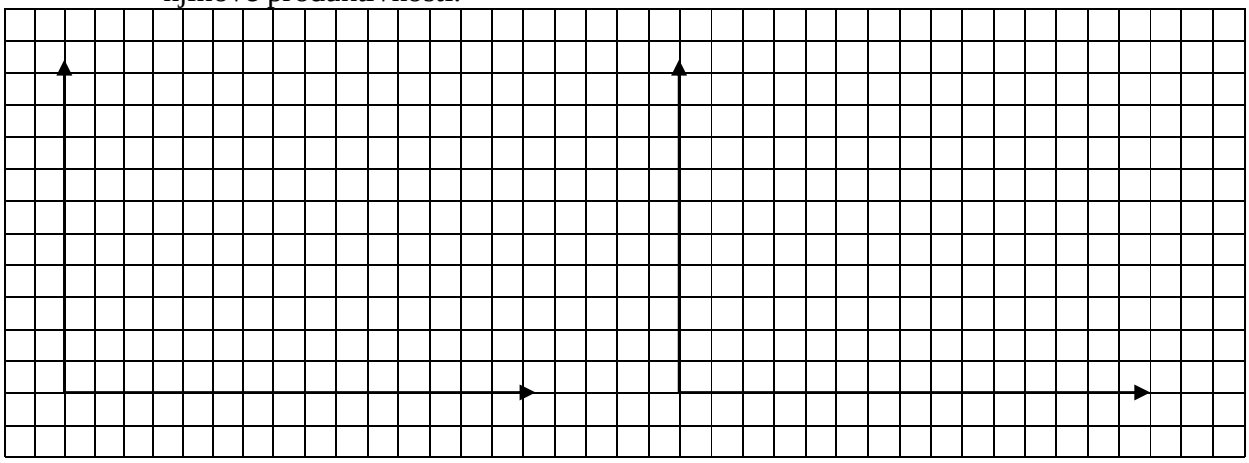

Sprememba 2: Povečanje produktivnosti le v proizvodnji ene dobrine

Sprememba 3: Enakomerno pomanjšanje dejavnikov, zaradi vojne ali naravne katastrofe

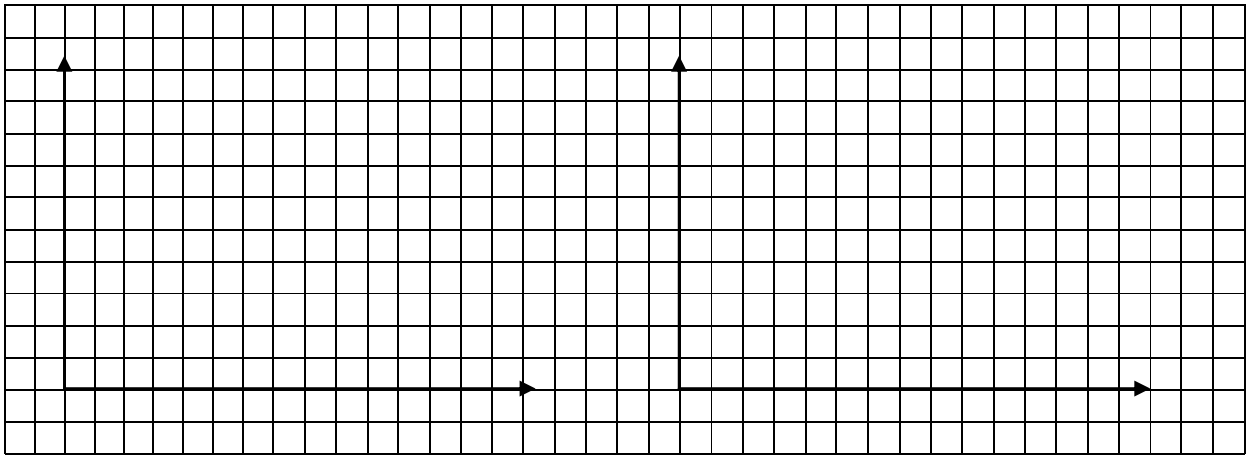

Sprememba 4: Povečanje količine in / ali učinkovitost dejavnikov, vendar bolj pri eni dobrini

Vaja: Transformacijska krivulja (1)

Prikazana je transformacijska krivulja narodnega gospodarstva.

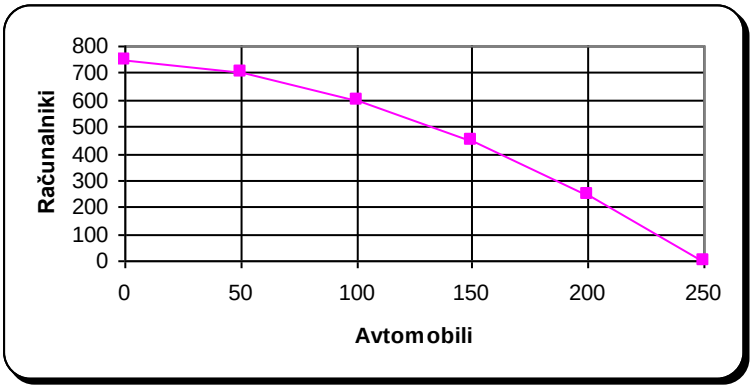

Dopolnite besedilo ali obkrožite pravilni podčrtani odgovor z upoštevanjem transformacijske krivulje.

Država proizvaja _____ dobrini, in sicer _____ in _____.
Če ne bi proizvajali računalnikov, bi lahko proizvedli _____ avtomobilov.
Če bi proizvajali 700 računalnikov, bi lahko proizvedli _____ avtomobilov.
Če bi se sedaj odpovedali 100 računalnikom, bi lahko proizvodnjo avtomobilov povečali za _____.

Kombinacija 150 avtomobilov in 600 računalnikov *je mogoča / ni mogoča*.
Oportunitetni stroški avtomobila v tem primeru *naraščajo / so enaki / padajo*.
Država se nahaja v točki in proizvaja 200 avtomobilov in 200 računalnikov. Država *popolnoma izkoristi proizvodne dejavnike / ne izkoristi proizvodnih dejavnikov*.
Država se nahaja v točki in proizvaja 100 avtomobilov in 600 računalnikov. Država *popolnoma izkoristi proizvodne dejavnike / ne izkoristi proizvodnih dejavnikov*.
Država se nahaja v točki in proizvaja 50 avtomobilov in 600 računalnikov. Točko narišite v graf.

Da bo popolnoma izkoristila proizvodne dejavnike, mora povečati proizvodnjo avtomobilov za _____.
Da bo popolnoma izkoristila proizvodne dejavnike, mora povečati proizvodnjo računalnikov za _____.

Vaja: Transformacijska krivulja (2)

Država proizvaja le dve vrsti dobrin, mleko in obleko. Na voljo ima naslednje proizvodne alternative:

Proizvodna alternativa	A	B	C	D	E	F
Obleka	0	20	40	60	80	100
Mleko	200	180	150	110	60	0

❶Narišite transformacijsko krivuljo. (količino obleke nanašajte na x-os, količino mleka pa na y-os).

❷Izračunajte oportunitetne stroške, ki so povezani s povečevanjem proizvodnje obleke, če bi se premaknili iz točke B v C ter oportunitetne stroške pri premiku iz točke E v F.

❸Grafično prikažite premik transformacijske krivulje, če bi državo prizadela bolezen norih krav. Za kakšen premik transformacijske krivulje gre?

3.4 PREMICA CENE IN TRANSFORMACIJSKA KRIVULJA

Vaja: Premica cene, transformacijska krivulja

Dopolnite besedilo.

Z ekonomskim problemom se soočajo vse družbe v določenem trenutku, to je _____, kot tudi v daljšem časovnem obdobju, to je _____. Zato je potrebno _____:

- v določenem trenutku z razpoložljivimi _____, da bodo potrebe kar najbolj zadovoljene;
- v daljšem časovnem obdobju pa s _____, da bo družba proizvedla čim več dobrin, da bodo potrebe kar najbolj zadovoljene.

Tako se posameznik in družba soočata z nujnostjo izbire, in sicer:

- posameznik pri _____ dobrin, ter
- družba pri _____ dobrin.

Pojavlja se temeljno ekonomsko vprašanje, kaj in koliko (katere dobrine in v kakšnih količinah) bo posameznik _____ oziroma družba _____.

Vse možne izbire posameznika prikažemo s _____.
Vse možne izbire družbe prikažemo s _____.

Premico cene imenujemo tudi krivulja alternativnih možnosti _____. Prikazuje vse možnosti _____ pri _____ dveh dobrin. Točke na premici pomenijo, da je posameznik potrošil ves _____ ob danih _____.	**Transformacijsko krivuljo** imenujemo tudi krivulja alternativnih možnosti _____. Prikazuje vse možnosti _____ pri _____ dveh dobrin. Točke na krivulji pomenijo, da je družba uporabila vse _____ dejavnike na najbolj _____ način.

Skicirajte premico cene in transformacijsko krivuljo.

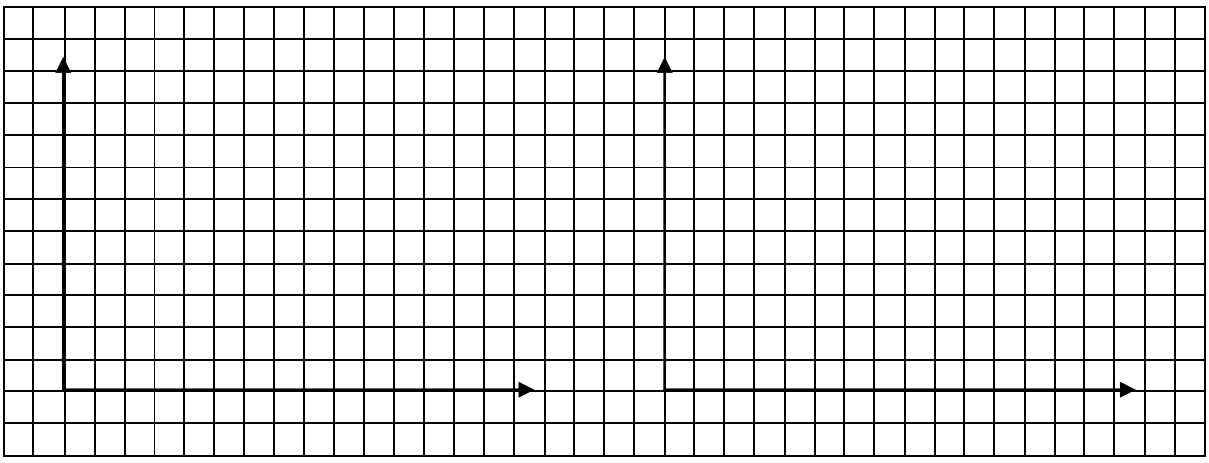

Primerjajte premico cene in transformacijsko krivuljo. Dopolnite besedilo v levem stolpcu in obkrožite črko pred pravilnim odgovorom v drugem stolpcu.

Smer premice cene je _____, ker	A	*če povečamo proizvodnjo ene dobrine, moramo povečati tudi proizvodnjo druge dobrine.*
	B	*če povečujemo nakupe ene dobrine, moramo povečati tudi nakupe druge dobrine.*
	C	*če povečamo proizvodnjo ene dobrine, moramo zmanjšati tudi proizvodnjo druge dobrine.*
	D	*če povečujemo nakupe ene dobrine, moramo zmanjšati tudi nakupe druge dobrine.*
Smer transformacijske krivulje je _____, ker	A	*če povečamo proizvodnjo ene dobrine, moramo povečati tudi proizvodnjo druge dobrine.*
	B	*če povečujemo nakupe ene dobrine, moramo povečati tudi nakupe druge dobrine.*
	C	*če povečamo proizvodnjo ene dobrine, moramo zmanjšati tudi proizvodnjo druge dobrine.*
	D	*če povečujemo nakupe ene dobrine, moramo zmanjšati tudi nakupe druge dobrine.*

Primerjajte premico cene in transformacijsko krivuljo. Dopolnite besedilo v levem stolpcu in obkrožite črko pred pravilnim odgovorom v drugem stolpcu.

Po obliki je premica cene _____, ker	A	*se žrtvovana količina druge dobrine zmanjšuje.*
	B	*potrošnik racionalno načrtuje nakupe glede na svoje potrebe.*
	C	*potrošniku ostaja vedno manj denarnih sredstev, če povečuje količino ene dobrine.*
	D	*se žrtvovana količina druge dobrine povečuje.*
	E	*postaja podjetje preveliko in ne more več racionalno proizvajati.*
	F	*je žrtvovana količina druge dobrine konstantna.*
Po obliki je transformacijska krivulja _____, ker	A	*se žrtvovana količina druge dobrine zmanjšuje.*
	B	*potrošnik racionalno načrtuje nakupe glede na svoje potrebe.*
	C	*potrošniku ostaja vedno manj denarnih sredstev, če povečuje količino ene dobrine.*
	D	*se žrtvovana količina druge dobrine povečuje.*
	E	*postaja podjetje preveliko in ne more več racionalno proizvajati.*
	F	*je žrtvovana količina druge dobrine konstantna.*

Vaja: Primerjajte premico cene in transformacijsko krivuljo

Obkrožite pravilne odgovore.

Premica cene se premakne vzporedno navzven ob naslednjih pogojih:	A	Enakomerna sprememba obsega proizvodnih dejavnikov
	B	Sprememba dohodka
	C	Enakomerna sprememba učinkovitosti proizvodnih dejavnikov
	D	Sprememba cen obeh dobrin za enak odstotek
	E	Zmanjšanje nezaposlenosti proizvodnih dejavnikov
	F	Spremenjene potrebe
Transformacijska krivulja se premakne vzporedno navzven ob naslednjih pogojih:	A	Enakomerna sprememba obsega proizvodnih dejavnikov
	B	Sprememba dohodka
	C	Enakomerna sprememba učinkovitosti proizvodnih dejavnikov
	D	Sprememba cen obeh dobrin za enak odstotek
	E	Zmanjšanje nezaposlenosti proizvodnih dejavnikov
	F	Spremenjene potrebe

Vaja: Ekonomski problem

Z ekonomskim problemom se srečujeta posameznik in tudi cela družba. V spodnji tabeli izberite trditve, ki veljajo za ekonomski problem posameznika in za ekonomski problem družbe.

	posameznik		družba	
Če želimo povečati proizvodnjo ene dobrine,	A	moramo žrtvovati nakup druge dobrine.	A	moramo žrtvovati nakup druge dobrine.
	B	moramo zmanjšati proizvodnjo druge dobrine.	B	moramo zmanjšati proizvodnjo druge dobrine.
	C	se premakne celotna krivulja vzporedno.	C	se premakne celotna krivulja vzporedno.
	D	se krivulja transformira.	D	se krivulja transformira.
	E	na to nima vpliva.	E	na to nima vpliva.
Če želimo povečati nakup ene dobrine,	A	moramo žrtvovati nakup druge dobrine.	A	moramo žrtvovati nakup druge dobrine.
	B	moramo zmanjšati proizvodnjo druge dobrine.	B	moramo zmanjšati proizvodnjo druge dobrine.
	C	se premakne celotna krivulja vzporedno.	C	se premakne celotna krivulja vzporedno.
	D	se krivulja transformira.	D	se krivulja transformira.
	E	na to nima vpliva.	E	na to nima vpliva.

Alternativni strošek	A	se ne spreminja.	A	se ne spreminja.
	B	se povečuje.	B	se povečuje.
	C	se zmanjšuje.	C	se zmanjšuje.
Prikazuje problem	A	proizvodnje.	A	proizvodnje.
	B	potrošnje.	B	potrošnje.
Omejenost predstavljajo	A	proizvodni dejavniki.	A	proizvodni dejavniki.
	B	delovna sila.	B	delovna sila.
	C	dohodek in cena.	C	dohodek in cena.
	D	potrebe in cena.	D	potrebe in cena.

Do nevzporednega premika pride, če	A	se neenakomerno poveča učinkovitost proizvodnih dejavnosti.	A	se neenakomerno poveča učinkovitost proizvodnih dejavnosti.
	B	se neenakomerno zmanjšata ceni obeh dobrin.	B	se neenakomerno zmanjšata ceni obeh dobrin.
	C	se neenakomerno povečajo želje potrošnika po obeh dobrinah.	C	se neenakomerno povečajo želje potrošnika po obeh dobrinah.
	D	pride do tehnološke inovacije samo v proizvodnji ene dobrine.	D	pride do tehnološke inovacije samo v proizvodnji ene dobrine.
	E	se poveča dohodek in v večji meri poveča cena ene dobrine.	E	se poveča dohodek in v večji meri poveča cena ene dobrine.
Problem smo poimenovali	A	izokvanta.	A	izokvanta.
	B	alternativne možnosti potrošnje.	B	alternativne možnosti potrošnje.
	C	»maslo – topovi«.	C	»maslo – topovi«.
	D	elastičnost.	D	elastičnost.
	E	učinek substitucije.	E	učinek substitucije.

4 PROIZVODNJA

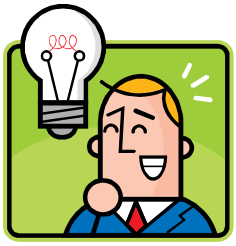

Spoznali boste naslednja poglavja:

- **opredelitev proizvodnje in proizvodni dejavniki**
- **stroški**
- **merila uspešnosti**
- **obrat kapitala**
- **akumulacija kapitala**
- **optimalen obseg proizvodnje**

4.1 OPREDELITEV PROIZVODNJE IN PROIZVODNI DEJAVNIKI

Proizvodnja je proces, v katerem človek s svojim delom spreminja naravne dobrine tako, da lahko zadovolji svoje potrebe in premaguje relativno redkost dobrin.

Pri mikroekonomski analizi je temeljni cilj proizvodnje maksimizirati dobiček. Menedžerji pa si lahko postavijo tudi druge cilje, kot so:

- preživetje podjetja,
- neodvisnost podjetja pri upravljanju,
- rast podjetja,
- večanje tržnega deleža podjetja.

Ločimo **kmetijske** (primarne), **predelovalne** (sekundarne, industrijske) in **storitvene** (terciarne) dejavnosti.

Podjetja želijo doseči, čim večji dobiček, ne glede na to, v katero dejavnost spada.

Tudi storitvena podjetja pri opravljanju storitev uporabljajo proizvodne dejavnike. Razlikuje se samo outputi, ki so lahko opravljena storitev, prodaja blaga itd. Kaj več o dejavnosti podjetij, boš izvedel pri vsebinskem sklopu gospodarske dejavnosti.

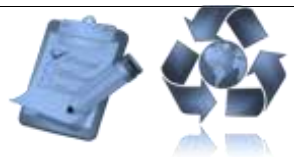

Vaja: Proizvodnja
Povezava z vsebinskimi sklopi ekonomika podjetja, gospodarske dejavnosti in temeljne računovodske informacije.

Temeljno načelo gospodarnosti pravi, da mora podjetje z danimi proizvodnimi dejavniki doseči _____ učinek, če pa skuša doseči določen načrtovani učinek, mora _____ porabo proizvodnih dejavnikov. Dobiček je razlika med _____ in _____ podjetja.

Vložki v proizvodnjo so proizvodni _____. Glede na njihovo vlogo v proizvodnji razlikujemo delovno _____, delovna _____ in _____ dela.

Proizvodne dejavnike lahko razvrstimo tudi glede na dohodek njihovih lastnikov, in sicer na delovno silo,_____ in _____.
Poraba in obraba _____ dejavnikov povzroča _____. Ob prodaji _____ dosega podjetje _____.

Določite vrste stroška glede na porabo proizvodnega dejavnika in ga vpišite v tabelo.

Proizvodni dejavnik	Strošek
Predmeti dela	
Delovna sredstva	
Delovna sila	

Napišite enačbe:

Stroškov

Prihodkov

Vaja: Prihodki in stroški

V strukturi prihodka določite manjkajoče podatke.

Prihodek = količina × cena prodanih proizvodov			
Materialni stroški	amortizacija	mezda	

Vaše družinsko podjetje izdeluje novoletne voščilnice in jih prodaja po 1,00 EUR.
Izračunajte manjkajoče podatke.

Količina (kosi)	1000	2000	3000	4000	5000	6000
Celotni prihodek						
Celotni stroški (v EUR)	800,00	1.400,00	2.000,00	3.100,00	5.000,00	8.000,00
Stroški na enoto						
Dobiček / izguba (v EUR)						

4.2 STROŠKI

Pri proizvodnji ima podjetje stroške, ki so denarno izraženi potroški proizvodnih dejavnikov. Celotne stroške v nekem obdobju delimo na:

- **fiksne ali stalne stroške**, ki so poraba fiksnih proizvodnih dejavnikov in niso odvisni od obsega proizvodnje,
- **variabilne ali spremenljive stroške**, ki so poraba variabilnih dejavnikov in se spreminjajo z obsegom proizvodnje.

Dobro je, če ločimo dve vrsti stroškov: a) ekonomski in b) računovodski. Višina eksplicitnih (to so vidni stroški, kot so plače, stroški materiala) zanimajo računovodjo, ker izražajo izdatke podjetja. Ekonomistu pa so zanimivi, ker tako lahko izmeri, koliko denarja lahko porabi na enoto proizvoda in kaj bi s tem denarjem dosegel, če bi ga naložil nekam drugam (oportunitetni stroški).

Vaja: Stroški (1)

TC = FC + VC

❶Določite nekaj fiksnih in nekaj variabilnih stroškov, ki jih ima lahko podjetje pri opravljanju dejavnosti.

Pri določanju obsega proizvodnje so pomembni tudi povprečni stroški.

❷Napišite ustrezne enačbe za :

AC =

AFC =

AVC =

Mejni stroški so prirast celotnih stroškov zaradi proizvodnje dodatne enote proizvoda. Ker se v celotnih stroških povečujejo samo spremenljivi stroški, lahko rečemo, da se mejni stroški prirast spremenljivih stroškov zaradi proizvodnje dodatne enote proizvoda.

$MC_n = TC_n - TC_{n-1}$

Vaja: Stroški (2)

Izračunajte stroške in jih vpišite v tabelo.

Q	TC	FC	VC	AC	AFC	AVC	MC
0	10						
1	20						
2	25						
3	36						
4	56						
5	87						

Grafi stroškov

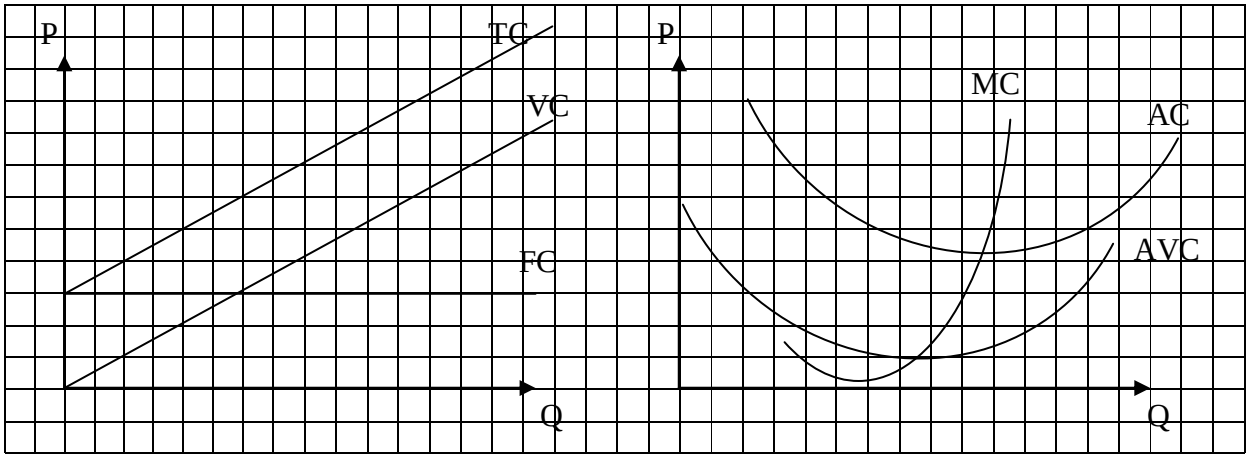

Fiksni stroški so vedno enaki, zato je njihov graf premica, vzporedna z osjo y.

Matematično bi enačbo premice lahko napisali Y= vrednost fiksnih stroškov (50 EUR ali 100 EUR ...).
Variabilni stroški so pri proizvodnji 0 proizvodov enaki 0. Potem se pa povečujejo.

Celotni stroški so seštevek fiksnih in variabilnih stroškov. To grafično naredimo tako, da se izhodišče celotnih stroškov premakne na fiksne stroške in so celotni stroški nato vzporedni z variabilnimi stroški.

Graf povprečnih celotnih in povprečnih variabilnih stroškov ima obliko črke U.

Torej povprečni celotni in povprečni variabilni stroški najprej padajo, dosežejo nato najnižjo vrednost stroškov matematično –minimum, in nato naraščajo.

Pri tem velja tudi naslednje:

- MC so enaki povprečnim celotnim stroškom, ko so povprečni celotni stroški minimalni,

- MC so enaki povprečnim variabilnim stroškom, ko so povprečni variabilnimi stroški minimalni.

Če je mejna količina višja od povprečne, se bo povprečje dvignilo in obratno, če je mejna količina manjša od povprečne, se povprečje zmanjša.

Vaja: Stroški (3)

❶Dokončajte tabelo stroškov.

Q	TC	FC	VC	AC	MC
0	80				
1	110				
2	150				
3	200				
4	260				
5	330				

❷Narišite krivuljo AC, označite osi, označite tehnološko optimalni obseg proizvodnje ter ekonomijo in disekonomijo obsega.

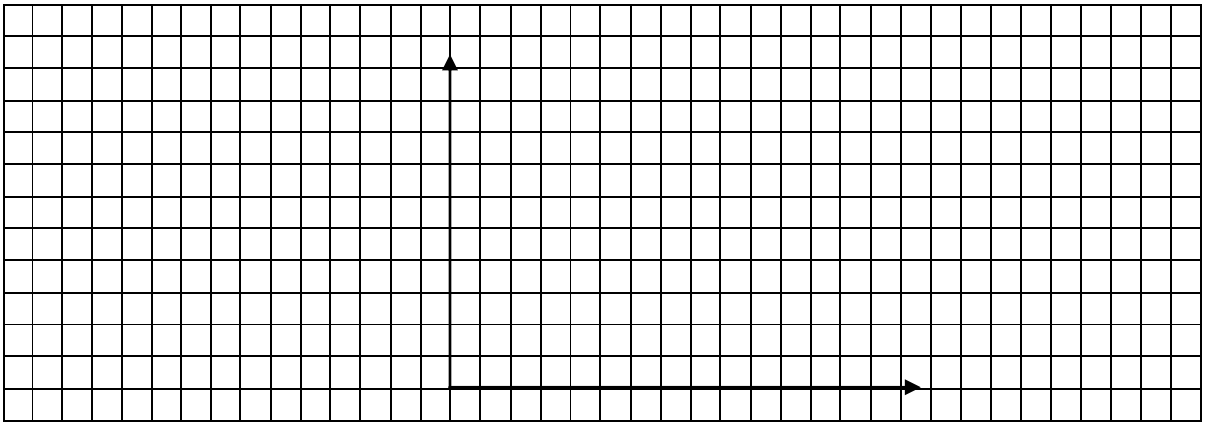

Vaja: Stroški (4)

Dokončajte tabelo stroškov.

Q	TC	FC	VC	AC	MC
0	50				
1			20		
2	80				
3					30
4	160				
5			170		

4.3 MERILA USPEŠNOSTI

Podjetja skušajo uporabljati redke proizvodne dejavnike čim bolj učinkovito. Uspešnost gospodarjenja preverjajo z različnimi kazalniki. To so donosnost, gospodarnost in produktivnost dela. Kazalniki primerjajo učinek z vloženimi sredstvi.

Veliko metod se je v preteklosti usmerjalo le na finančno plat poslovanja podjetja. To je bilo takrat nujno, saj je veljalo splošno prepričanje, da je uspešno podjetje le tisto, ki dosega dobiček. Vendar se danes ta pogled spreminja.

Vaja: Merila uspešnosti

Proizvodno podjetje je s 25 zaposlenimi in 85.000 EUR vloženega kapitala v letu proizvedlo in prodalo 3.000 enot proizvodov. Prodajna cena za enoto znaša 45 EUR, celotni stroški pa 128.500 EUR. Izračunajte in pri rezultatih vpišite ustrezne merske enote.

Formula za vrednostno produktivnost dela:	Izračun vrednostne produktivnosti dela:
Formula za ekonomičnost:	Izračun ekonomičnosti:

Formula profitne mere:	Izračun profitne mere:

Razmislite, s katerimi drugimi kazalniki bi lahko podjetje ugotovilo uspešnost in učinkovitost poslovanja!

Učinkovitost je predpogoj za uspešnost. Cilj podjetja je uspešnost, kar preprosto povedano pomeni delati prave stvari za potrošnike. Cilj posameznika v podjetju pa je učinkovitost, kar pomeni, delati stvari pravilno.

Vaja: Merila uspešnosti (2)

Podjetje v letu 2006 zaposlovalo 24 delavcev in naredilo 120.000 proizvodov. Za proizvodnjo so vložili 4.000.000,00 EUR kapitala. Proizvode so prodajali po 10,00 EUR. Materialni stroški so znašali 1,00 EUR na proizvod, plače zaposlenih 4,00 EUR za proizvod in drugi stroški 3,00 EUR za proizvod. Izračunajte:

Formula za fizično produktivnost dela:	Izračun fizične produktivnosti dela:
Formula za vrednostno produktivnost dela:	Izračun vrednostne produktivnosti dela:
Formula za ekonomičnost:	Izračun ekonomičnosti:
Formula profitne mere:	Izračun profitne mere:

Razmislite, kako bi razložili dobljene rezultate.

Vaja: Merila uspešnosti (3)

Za proizvodnjo 3.000 miz mora podjetja MIZA, d.o.o. investirati 15.000,00 EUR. Mize prodaja po 90,00 EUR. Miza podjetje stane 55,00 EUR za material, 12,00 EUR za amortizacijo in 20,00 EUR za plače. Izračunajte:

A. koliko znaša kapital podjetja,

B. koliko so stroški na mizo in dobiček na mizo,

C. izkupiček oz. prihodek za letno prodajo,

D. letni dobiček podjetja,

E. ekonomičnost in profitno mero v podjetju.

4.4 OBRAT KAPITALA

Kapital je vse proizvedeno bogastvo, ki ga namenimo za proizvodnjo: orodja, stroji in druga proizvodna oprema, materiali, surovine, polizdelki, stavbe, ceste, šole, vozila.

Kapital je v začetku v denarni obliki, z nakupom strojev in materiala se spremeni v proizvodni kapital. V fazi proizvodnje se blagovni kapital obrabi in porabi, kar zmanjšuje vrednost proizvodnega kapitala. Vrednost porabe in obrabe se prenese na proizvod oz. blago, torej v blagovni kapital. S prodajo blagovnega kapitala dobimo zopet denarni kapital. Čas, ki je potreben za spremembo denarnega kapitala v proizvodni, blagovni in zopet v denarni kapital, je **obrat kapitala**.

Shema: Obrat kapitala

OBRAT KAPITALA

4.5 AKUMULACIJA KAPITALA

Dobiček je dohodek lastnika podjetja, ki je organiziral proizvodni proces in prevzel tveganje. Podjetnik ga lahko potroši za osebno porabo in tako ne povečuje proizvodnega kapitala. Lahko pa dobiček vlaga v proizvodnjo. Pravimo, da ga **akumulira,** to je povečuje in izboljšuje kapital za prihodnjo proizvodnjo. Za kaj podjetnik nameni dobiček, prikazuje formula

dobiček = potrošnja + akumulacija.

Akumulacija povečuje produktivnost dela zato, ker se dodatni kapital navadno vlaga v nova, izpopolnjena proizvodna sredstva in delavci lahko povečajo produktivnost.

Zakaj podjetnik akumulira?

Podjetnik akumulira zaradi **pritiska konkurence**. Podjetnik ve, da v okolju, v katerem drugi vlagajo v novo proizvodnjo, ne sme zaostati, drugače bi ga konkurenca izrinila s trga. Če podjetnik ne vlaga v proizvodnjo (v novo tehnologijo), ga bo konkurenca z nižjimi stroški izrinila iz proizvodnje.

Podjetnik želi **povečati dobiček v prihodnosti**, zato veča kapital, vložen v sodobnejšo tehnologijo, kar omogoča povečanje proizvodnje z nižjimi stroški in s tem povečanje dobička.

Pri nakupu strojev je odločitev podjetnika odvisna od tehnologije v posamezni dejavnosti. Pri investiranju podjetniki vlagajo v **nova tehnična znanja**, v izpopolnjeno tehnologijo, izboljšane in zmogljivejše stroje. Pri vlaganjih se tehnična opremljenost dela povečuje.

Tehnična opremljenost dela je vrednost proizvajalnih sredstev na delavca. Tehnična opremljenost dela je odvisna od panoge, ki jo opazujemo. Pove nam, koliko kapitala potrebujemo za novo delovno mesto.
Z razvojem se tehnična opremljenost dela povečuje, zlasti še z **avtomatizacijo** in r**obotizacijo**.

Obseg proizvodnje, ki ga dosežemo z dano količino proizvodnih dejavnikov, je **omejen**. Z izboljševanjem tehnologije in z obstoječimi proizvodnimi dejavniki je mogoče doseči večji obseg proizvodnje. **Tehnološki napredek** za podjetja pomeni prihranek pri stroških, zaradi inovacij v proizvodnem postopku in enostavnejših proizvodih.

Vaja: Kapital

❶Opredelite kapital.

❷V shemo napišite enačbo za realizacijo oz. prihodek v podjetju v spodnjo vrstico, v polja pa vrste stroškov, ki jih ima podjetje pri proizvodnji. V zadnje polje vpišite izraz, ki označuje ostanek prihodka v podjetju.

Realizacija oz. prihodek - _____			

❸Napišite enačbo dobička.

Dobiček =_____+_____

❹Dopolnite besedilo.

Vlaganje prihrankov v kapital je _____.
Podjetnik akumulira:
1._____, če drugi akumulirajo in on ne bi, bi ga tisti z nižjimi stroški izrinili s trga.
2. _____, večji kot je kapital, večji dobiček pričakuje.

Dopolnite besedilo s pojmi, ki označujejo značilnosti **sodobne proizvodnje ter način dela**.
S tehnično delitvijo dela se uvede razvejano _____ delitev dela, delavci opravljajo le posamezne operacije - _____. V proizvodnji se uporabi _____ trak.
Uvaja se izpopolnjena strojna proizvodnja: človeka nadomeščajo samodejno delujoči stroji - _____ proizvodnje ali celo računalniško vodeni stroji - _____ proizvodnje.

❺Skicirajte obrat kapitala in ga opredelite.

4.6 OPTIMALNI OBSEG PROIZVODNJE IN PRIHRANKI OBSEGA

Krivulja povprečnih stroškov ima obliko črke U. Tako se krivulja deli na dva dela.

- Stroški na enoto izdelka se sprva zmanjšujejo. Pri majhni količini namreč prevladujejo stalni stroški, in ko povečujemo proizvodnjo, se porazdelijo na čedalje večje število izdelkov.
- Pri določeni količini izdelkov prevlada delež spremenljivih stroškov. Proizvodna enota postaja prevelika, pojavljajo se motnje pri vodenju in upravljanju, zato se stroški na enoto izdelka povečujejo.
- Stroški dosežejo pri nekem obsegu proizvodnje minimum in to imenujemo **optimalna tehnična količina proizvodov**.

Področje, kjer stroški na enoto padajo, imenujemo **ekonomija obsega**; to pomeni »prihranek pri stroških zaradi večanja količine proizvodnje«. Razlog za to so **prednosti množične proizvodnje**: avtomatizacija in robotizacija, tehnična delitev dela in specializacija delavcev.

V spodnjem grafu določite področje ekonomije in disekonomije obsega.

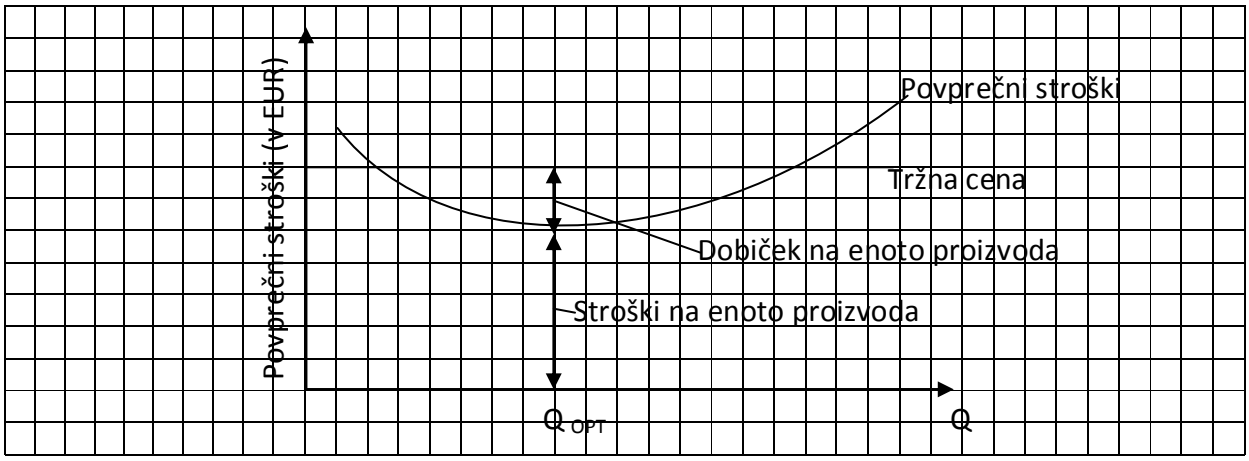

Vaja: Različne krivulje povprečnih stroškov

Krivulje povprečnih stroškov.

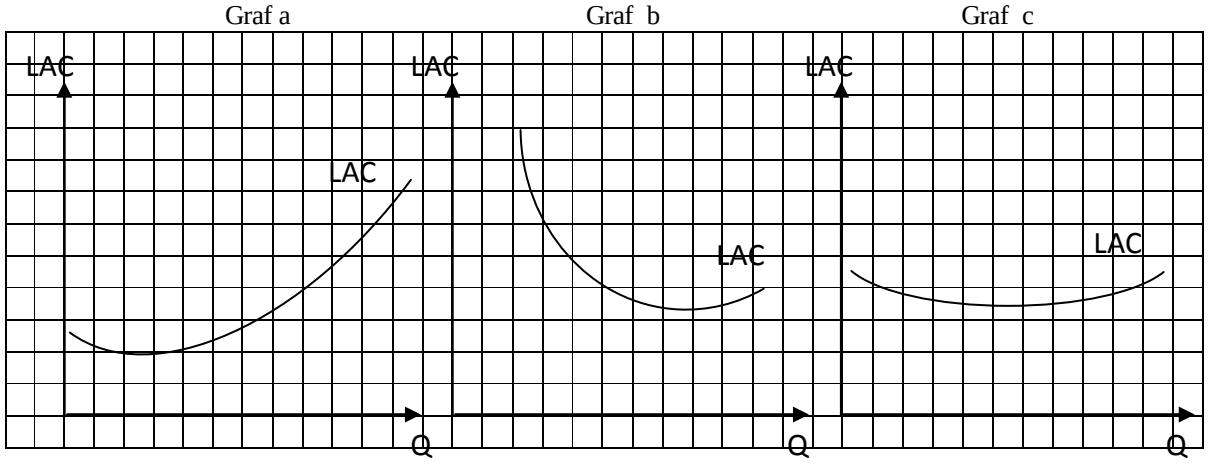

Dopolnite besedilo in pri tem upoštevajte zgornje grafe.

Prihranki obsega se pojavijo na _____ delu krivulje _____ stroškov. Tehnološko optimalen obseg proizvodnje je pri _____ povprečnih stroškov.

Prihranki obsega proizvodnje so najbolj prisotni na krivulji, prikazani na grafu ___. Ogromno količino proizvoda lahko proizvedemo na _____ delu povprečnih stroškov. Čim daljši je torej interval _____ povprečnih stroškov, tem večji je _____ obsega.

Na grafu a so prihranki obsega zanemarljivi. V takšni panogi bi bila masovna proizvodnja *racionalna / neracionalna.*

Na grafu c pa so povprečni stroški na širokem intervalu skoraj enaki. Tako lahko podjetje v okviru tega intervala proizvodnjo _____ in s tem ne bistveno vpliva na stroške.

Vaja: Stroški

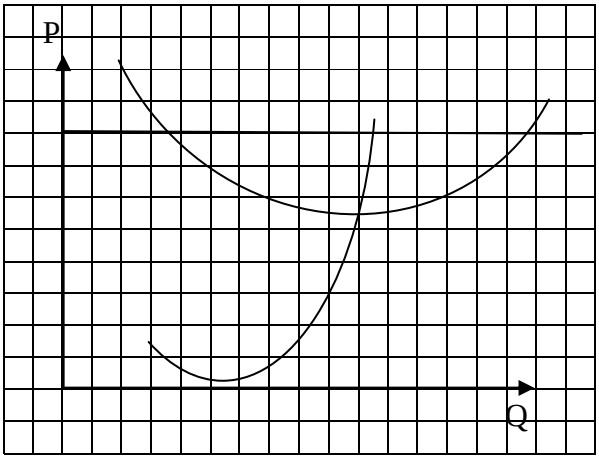

Katere stroške prikazuje graf?

Zaredi tehnične značilnosti proizvodnje se dodatni stroški enoto sprva _____ nato pa _____.

Kakšen bi bil poslovni izid ob narisani ceni? Narišite ga v graf.

Ali lahko podjetje posluje na kratki rok, če ima postavljeno ceno nad AVC in pod ATC?
Kaj pa na dolgi rok?

Vaja: Optimalen obseg proizvodnje

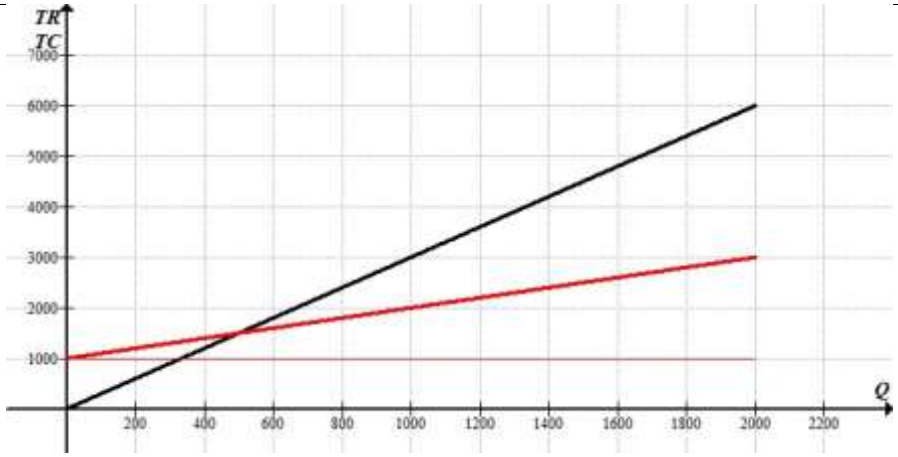

Dopolnite naslednje besedilo in podčrtajte pravilni odgovor, kjer je več možnosti.

Maksimalno število proizvodov, ki jih podjetje proizvede je _____enot. Pri tem obsegu proizvodnje so stroški _____ d.e. in prihodki _____ d.e.

Prag rentabilnosti podjetje doseže pri količini _____ enot. Takrat so prihodki *enaki / večji /manjši* od stroškov in znašajo _____d.e.

Pri prihodku 1.000 d.e ima podjetje *dobiček / izgubo*.

LITERATURA IN VIRI

1. Domadenik, P., Feldin, A., Gregorič, A., Koman, M. (2007). *Mikroekonomija - Zbirka rešenih nalog*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.

2. Fortič, H. (2002). *Temelji ekonomije – Delovni zvezek*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

3. Fortič, H. (2002). *Temelji ekonomije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

4. Hrovatin, N. (1994). *Uvod v mikroekonomijo – Zbirka vaj*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

5. Hrovatin, N. (2000). *Uvod v gospodarstvo*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

6. Hrovatin, N. (2009). *Temelji mikroekonomije*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

7. Hrovatin, N., Švigelj, M., & Zorić, J. (2009). *Temelji mikroekonomije – vaje*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

8. Lipovec, F. (1987). *Razvita teorija organizacije*. Maribor: Založba Obzorja.

9. Možina, S., Rozman, R., Glas, M., Tavčar, M., Pučko, D., Kralj, J., *et al.* (2002). *Management: Nova znanja za uspeh*. Radovljica: Didakta.

10. Prašnikar, J., Domadenik, P., & Koman, M. (2008). *Mikroekonomija*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.

11. Pučko, D., & Rozman, R. (1996). *Ekonomika podjetja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.